

Hronyecz Ildikó - Mátics Katalin

A pszichiátriai betegek ápolást, gondozást nyújtó intézményeinek vizsgálata II.

Bevezető

Az alábbiakban olvasható tanulmány folytatása a Kapocs 2003. decemberében megjelent írásunknak.

A pszichiátriai ápolást, gondozást nyújtó intézmények működésének vizsgálatát célzó kutatást 2003-ban végezte a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Szociálpolitikai Főosztálya. A kutatást önkitöltő jellegű, kérdőíves módszerrel folytattuk. A kitöltés önkéntes volt. Az ország minden ápolást, gondozást nyújtó intézményét felkerestük (66 intézmény), amiknek 80,3%-ából, azaz 53 intézményből kaptunk értékelhető adatokat.

Előző tanulmányunkban nagyobb hangsúllyal ejtettünk szót – egyéb témák mellett – az ellátottakról és gondozásuk kereteiről, az intézményekbe történő felvételtől, az onnan való kikerülésről, a gondozottak szükségleteinek és az ellátás lehetőségeinek összefüggéséről.

A tanulmány második részében az intézményi élet körülményeit, az intézmények költségvetését, gazdálkodását, a pályázatok sikerességét, valamint a munkatársakkal kapcsolatos kérdéseket tárgyaljuk..

Az intézményi élet körülményei

A lakószobák

Az 51 válaszadó intézményben összesen 1693 lakószoba van, melyek összes alapterülete 41 735,9 m², míg a lakók száma 7417 fő. Ez alapján az egy főre jutó átlagos lakóterület 5,63 m², ami nem éri el a hatályos jogszabályban meghatározott 6 m²-t.

A fenntartók szervezeti formája szerinti bontásban a következő képet kapjuk: az önkormányzati fenntartású intézmények esetében az egy főre jutó lakóterület átlaga tart az országos átlaghoz, s legjobban a fővárosi önkormányzatok esetében közelíti meg az előírt 6 m²-t. A gazdasági alapon működő intézmények esetében az egy főre jutó átlagos lakóterület nem csupán az országos átlagot haladja meg, hanem a jogszabály által meghatározott minimumot is. Adatbázisunkban egyetlen természetes személy által fenntartott intézmény szerepel, melyben az egy főre jutó lakóterület a legmagasabb, 8,3 m².

1. sz. táblázat

Egy ellátottra jutó átlagos lakóterület a fenntartó szervezeti formája viszonylatában

A fenntartó szervezeti formája	Az 1 főre jutó lakóterület átlaga
megyei önkormányzat	5,5 m ²
települési önkormányzat	5,3 m ²
fővárosi önkormányzat	5,9 m ²
gazdasági társaság	6,6 m ²
természetes személy	8,3 m ²

Régiók szerinti bontásban az egy főre jutó lakóterület átlaga az észak-alföldi régió esetében megegyezik az országos átlaggal, azaz 5,6 m². Ehhez az értékhez közelít a közép-dunántúli és a közép-magyarországi intézmények átlaga is. A nyugat-dunántúli intézmények esetében közelít legjobban az átlag az előírt 6 m²-hez: 5,9 m². Az országos átlagtól messze elmarad a dél-dunántúli (4,6 m²), valamint a dél-alföldi intézmények átlaga (5 m²). Az észak-magyarországi intézményekben azonban az egy főre jutó lakóterület nem csupán az országos átlagnál, de az előírt lakóterület-minimumnál is nagyobb, 6,2 m².

Amennyiben nem átlagokat vizsgálunk, árnyaltabb képet kapunk arról, hogy az intézmények megfelelnek-e az adott jogszabálynak. Az alábbi, 2. sz. táblázatból kiderül, hogy az intézmények 45,1%-ában (23 intézmény) nem éri el az egy főre jutó lakóterület nagysága a 6 m²-t. Azok közül az intézmények közül, melyek nem felelnek meg az előírásnak, 17 rendelkezik ideiglenes működési engedéllyel, míg 6 intézménynek, jóllehet nem felel meg ennek a jogszabályi előírásnak, végleges a működési engedélye. (A válaszok összevetésénél 51 intézmény adatait tudtuk felhasználni.)

2. sz. táblázat

A lakóterületre vonatkozó előírásnak való megfelelés a működési engedélyek tükrében

Megfelel-e az egy főre jutó lakóterület nagysága?		Működési engedélyének típusa		Összesen
		végleges	ideiglenes	
nem	int. száma	6	17	23
	%	30	54,8	45,1
igen	int. száma	14	14	28
	%	70	45,2	54,9
Összesen	int. száma	20	31	51
	%	100	100	100

Régiók szerinti bontásban legrosszabb a helyzet a Dél-Alföldön található intézményekben, a válaszadó nyolc intézményből csupán három felel meg a jogszabályi előírásnak. Kedvezőtlen képet mutatnak a dél-dunántúli intézmények is: itt a válaszadók 66,7%-a nem felel meg az előírásnak, hat intézmény közül kettő. (Hasonló eredményt kaptunk akkor, amikor az átlagokat vizsgáltuk régióként, ám annak alapján a dél-dunántúli régió helyzete bizonyult rosszabbnak.) A legkedvezőbb képet az észak-magyarországi régió mutatja, ahol a válaszadó hét intézmény közül hatban van meg az előírt egy főre jutó 6 m². (Az észak-magyarországi intézményekben volt a

legmagasabb az egy főre jutó lakóterület átlaga, $6,2 \text{ m}^2$) Közép-Dunántúlról szintén hét intézmény válaszolt, közülük öt felel meg ennek a jogszabályi előírásnak, míg a dél-dunántúli intézmények egyharmada. Közép-Magyarországról 4 pszichiátriai betegek ápolást, gondozást nyújtó intézménye válaszolt kérdésünkre, ezek felében éri el az egy főre jutó lakóterület a 6 m^2 -t. Nyugat-Dunántúlon szintén az adatbázisunkba került intézmények fele felel meg a vizsgált előírásnak, ami 4 intézményt jelent.

Amennyiben a fenntartók szervezeti formája szerint nézzük a lakóterület nagysága szerinti megfelelést, az adatbázisunkban szereplő egyetlen természetes személy által fenntartott intézmény, mint már említettük, megfelel az előírásnak. A gazdasági társaságok által fenntartott intézmények 60 %-ában legalább 6 m^2 -nyi lakóterület jut egy lakóra.

Az önkormányzatok által fenntartott intézmények közül a megyei önkormányzatiak és a települési önkormányzatiak közel azonos arányban (54,5%, illetve 55,6%) felelnek meg a vizsgált előírásnak. A válaszadó három fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmény közül egyben jut legalább 6 m^2 lakóterület egy lakóra.

Az egy főre jutó lakóterület szempontjából való megfelelést az intézmények megnyitásának ideje szerint is megvizsgáltuk. A legrégebben, 1933 előtt nyílt intézmények esetében az egy főre jutó lakóterület nagysága megfelel az előírtaknak. Az 1934 és 1945 között nyílt egyetlen intézmény, valamint az 1946-1960 között nyílt intézmények közel fele, 48%-a (12 intézmény) nem felel meg. Ez az arány csökken a következő évtizedekben, az ekkor nyílt intézmények 38,5%-a nem felel meg a jelenlegi jogszabálynak. Ám az 1990-től nyitott 9 intézmény esetében újra nő az arány, az intézményeknek szintén közel fele, 4 intézmény (44, 4%) nem felel meg az előírásnak.

Amennyiben az ellátottak száma alapján vizsgáljuk a megfelelést, látható, hogy legnagyobb arányban a 101-131 fő közötti lakószámmal rendelkező intézmények nem felelnek meg a vonatkozó jogszabálynak. Ez az arány 55,6%, ami 5 intézményt jelent. Érdekes látni, hogy a 100

főt, illetve ennél kevesebb lakót ellátó intézmények több mint fele megfelel a vizsgált előírásnak. A 15-53 főt ellátó intézmények esetében a legnagyobb a megfelelők aránya, 70% (7 intézmény), s ez az arány azoknak az intézményeknek az esetében fordul meg, amelyek 100 főnél többet látnak el, de 131-nél kevesebbet. Az utóbbiaknak több mint 50%-a nem felel meg az előírásnak. A 131 főnél több lakót ellátó intézmények esetében az arány 50-50%-ra változik. Az egy főre jutó lakóterületre vonatkozó előírásnak való megfelelés, bármely ellátotti létszámcsoport szerint nézzük is az intézményeket, komoly hiányosságokat mutat. Legnagyobb arányban azonban a 100 fő feletti létszámmal rendelkező intézmények esetében jelent problémát.

A hatályos jogszabály szerint egy lakószobában legfeljebb négy fő lakhat. Ennek az előírásnak a válaszadó intézmények 84,6%-a nem felel meg, 44 intézményben találunk öt-, illetve ennél több ágyas szobákat. Az összes bentlakó 67,24%-a kapott helyet ilyen lakószobában.

Összesen 1693 szobáról tudjuk, hogy hány ágyas. A szobák 38,2%-a öt- nyolcágyas, 4,9%-a kilenc-, illetve több ágyas. 18,7% a kétágyas szobák aránya, ebből 78-ban házaspárok, élettársak laknak. Összesen 28 intézményben vannak ilyen, házaspárok lakta szobák.

Annak ellenére, hogy működési engedélyük végleges, 44 intézményben találunk öt-, illetve ennél több ágyas szobákat. (Végleges működési engedéllyel rendelkezik 21 intézmény, 32-nek ideiglenes a működési engedélye.)

Amennyiben megnézzük a régiók szerinti megoszlást, láthatjuk, hogy legnagyobb arányban a Nyugat-Dunántúlon működnek olyan intézmények, melyekben van olyan lakószoba, ahol több mint 4 fő lakik. A nyolc nyugat-dunántúli intézmény mindegyikében vannak ilyen szobák. Közép-Magyarországon a legjobb az arány, itt az intézmények 50%-ában találunk öt- vagy annál több ágyas szobákat.

Az összes többi régióban 70% feletti ezen intézmények aránya.

3.sz táblázat

A szobákban lakók száma régiók szerinti megoszlásban

Régió		Van-e olyan szobája, ahol több mint 4 fő lakik?		
		nincs	van	Összesen
Közép-Magyarország	int. száma	2	2	4
	%	50	50	100
Közép-Dunántúl	int. száma	2	5	7
	%	28,6	71,4	100
Nyugat-Dunántúl	int. száma	-	8	8
	%	-	100	100
Dél-Dunántúl	int. száma	1	6	7
	%	14,3	85,7	100
Észak-Magyarország	int. száma	1	6	7
	%	14,3	85,7	100
Észak-Alföld	int. száma	1	10	11
	%	9,1	90,9	100
Dél –Alföld	int. száma	1	7	8
	%	12,5	87,5	100
Összesen	int. száma	8	44	52
	%	15,4	84,6	100

Megnéztük, hogy a fenntartók szervezeti formáját tekintve milyen azoknak az intézményeknek a megoszlása, ahol vannak négyénél több fő által lakott szobák. Az adatbázisunkban szereplő egyetlen természetes személy által fenntartott intézményben nem találunk öt-, illetve annál több ágyas szobákat. A gazdasági társaságok által fenntartott intézmények 60%-ában vannak öt, illetve több ágyas szobák. A megyei, illetve települési önkormányzati fenntartójú intézmények 88,2, illetve 88,9%-ában, és mindhárom fővárosi önkormányzat által fenntartott intézményben vannak olyan szobák, melyekben több mint 4 fő lakik.

4. sz. táblázat

A szobákban lakók száma a fenntartó szervezeti formája szerint

A fenntartó szervezeti formája		Van-e olyan szobája, ahol több mint 4 fő lakik?		
		nincs	van	Összesen
megyei önkormányzat	int. száma	4	30	34
	%	11,8	88,2	100
települési önkormányzat	int. száma	1	8	9
	%	11,1	88,9	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	-	3	3
	%	-	100	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	2	3	5
	%	40	60	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	1	-	1
	%	100	-	100
Összesen	int. száma	8	44	52
	%	15,4	84,6	100

Az intézmények megnyitásának éve szempontjából vizsgálva látható, hogy az 1895-1949 között nyílt intézmények mindegyikében vannak öt, illetve több ágyas szobák. Majd csökken ezeknek az intézményeknek az aránya, az 1950-1974 között nyílt intézményeknek a 86,7%-ában, az 1975-1989 között nyitottaknak 80%-ában vannak öt, illetve több ágyas szobák, de az 1990-ben, illetve ez után nyílt intézmények kétharmada sem felel meg ennek az előírásnak.

Az alábbi, 5. sz. táblázat szerint legnagyobb arányban a 186 főnél többet befogadó intézményekben találunk öt- vagy több ágyas szobákat. Az arány a 15-50 fős intézmények estében

a legalacsonyabb, de még így is 63,6% (7 intézmény). A többi csoportnál 80-90% közötti arányban találunk olyan intézményeket, melyek nem felelnek meg a jogszabályi előírásnak.

5. sz. táblázat

A szobákban lakók száma az intézmény ellátotti létszáma szerint

Ellátottak száma		Van-e olyan szobája, ahol több mint 4 fő lakik?		Összesen
		nincs	van	
15-53 között	int. száma	4	7	11
	%	36,4	63,6	100
54-100 között	int. száma	2	10	12
	%	16,7	83,3	100
101-131 között	int. száma	1	8	9
	%	11,1	88,9	100
132-185 között	int. száma	1	7	8
	%	12,5	87,5	100
186-720 között	int. száma	-	12	12
	%	-	100	100
Összesen	int. száma	8	44	52
	%	15,4	84,6	100

A működési engedély szempontjából vizsgálva azt látjuk, hogy a végleges működési engedéllyel rendelkező intézmények 80%-ában találunk olyan lakószobákat, ahol több mint 4 fő lakik (ez 16 intézményt jelent), míg az ideiglenes működési engedéllyel rendelkező intézmények esetében ez az arány 87,5% (28 intézmény).

6. sz. táblázat

A lakószobákban lakók száma a működési engedély típusának tükrében

Van olyan lakószobája, ahol több mint 4 fő lakik?		Működési engedélyének típusa		Összesen
		végleges	ideiglenes	
van	int. száma	16	28	44
	%	80	87,5	84,6
nincs	int. száma	4	4	8
	%	20	12,5	15,4
Összesen	int. száma	20	32	52
	%	100	100	100

A lakószobákra vonatkozó mindkét jogszabályi előírásnak (egy főre jutó lakóterület nagysága és a lakószobákban lakók száma) összesen nyolc intézmény (15,7%) felel meg. Olyan intézmény nincs az adatbázisunkban, ahol csak az egy főre jutó lakóterület tekintetében nincs megfelelés.

Megvizsgáltuk, hogy a fenntartó szervezeti formájának tekintetében mely intézmények esetében nagyobb a jogszabályi megfelelés. Ebben az esetben 51 intézmény választ tudtuk összevetni. A 23 intézmény közül, melyek egyik előírásnak sem felelnek meg, 21 önkormányzati fenntartású, kettő pedig gazdasági társaság által fenntartott.

Legnagyobb arányban a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények nem felelnek meg az előírásoknak. A válaszoló három intézmény közül kettő egyiknek sem tesz eleget, egy pedig a szoba lakóinak a számát tekintve nem felel meg.

A természetes személy által fenntartott intézmény mindkét előírásnak megfelel.

A települési önkormányzatok és megyei önkormányzatok által fenntartott pszichiátriai otthonok közel azonos arányban felelnek meg, illetve nem felelnek meg az előírásoknak. A települési önkormányzatok által fenntartott intézmények között egyet találtunk, mely megfelel mindkét előírásnak, a megyei önkormányzati intézmények esetében a megfelelés 12,1%-os, ami 4 intézményt jelent. A települési önkormányzatok intézményei közül 4 (44,4%), a megyei önkormányzatok intézményei közül 15 (45,5%) a két jogszabályi előírás közül egyiknek sem felel meg.

7. sz. táblázat

A lakószobákra vonatkozó előírásoknak való megfelelés a fenntartó szervezeti formája szerint

A fenntartó szervezeti formája		m ² és a szobák lakószáma szempontjából való megfelelés			Összesen n
		Egyik előírásnak sem felel meg	Az egyik előírásnak megfelel	Mindkét előírásnak megfelel	
megyei önkormányzat	int. száma	15	14	4	33
	%	45,5	42,4	12,1	100

települési önkormányzat	int. száma	4	4	1	9
	%	44,4	44,4	11,1	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	2	1	-	3
	%	66,7	33,3	-	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	2	1	2	5
	%	40	20	40	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	-	1	1
	%	-	-	100	100
Összesen	int. száma	23	20	8	51
	%	45,1	39,2	15,7	100

Megvizsgáltuk, milyen összefüggés van a fent vizsgált feltételeknek való megfelelés és az ellátottak száma között.

Az 53, illetve ennél kevesebb lakót ellátó intézmények esetében találunk mindkét előírásnak megfelelőeket, összesen négyet, ám arányuk 40%.

A 15-53 közötti létszámmal működő intézmények 60%-a nem felel meg a szobák lakószámával kapcsolatos előírásnak, vagy egyik vizsgált előírásnak sem.

A több mint 100 főt ellátó intézmények esetében ez az arány több mint 80%, a 185 főnél több lakót ellátó intézmények esetében a legmagasabb, 100 %. Minél több lakót látnak el tehát az intézmények, annál kevésbé tudják biztosítani a lakószobákkal kapcsolatos alapvető előírásokat.

Zuhanyozók, illemhelyek

A jogszabályok alapján tíz ellátottra legalább egy fürdőkád vagy zuhanyzó kell hogy jusson, s ez az előírás vonatkozik az illemhelyekre is.

Az intézmények válaszai alapján átlagosan 7,7 ellátottra jut egy illemhely (7392 lakóra 956 illemhely).

Ha megvizsgáljuk, hogy fenntartónként milyen az ellátottság, az alábbi, 8. sz. táblázatban látható, hogy a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények esetében a legrosszabb a helyzet, míg legjobb a természetes személy által fenntartott intézményben, mivel ott 3 főre jut egy illemhely.

8. sz. táblázat

Az egy illemhelyre jutó ellátottak átlaga a fenntartó szervezeti formájának tekintetében

A fenntartó szervezeti formája	Egy illemhelyre jutó ellátottak száma
megyei önkormányzat	7,4
települési önkormányzat	7,2
fővárosi önkormányzat	10,8
gazdasági társaság	7,8
természetes személy	3

Régióként vizsgálva az átlag mindenütt 10 fő alatt marad. Közép-Magyarországon a legmagasabb, 9,3, míg Észak-Magyarországon a legalacsonyabb, 6,2 fő .

Ha részletesebben, intézményenként lebontva vizsgáljuk a megfelelést, elmondható, hogy az intézmények 71,7%-a (38 intézmény) megfelel a jogszabályi előírásnak.

A fenntartók szervezeti formája szempontjából nézve legrosszabb a helyzet a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények esetében, mivel 50%-uk nem felel meg ennek az előírásnak. A települési önkormányzatok által fenntartott intézmények esetében 1, a gazdasági társaság által fenntartott intézmények esetében szintén 1 intézmény nem felel meg az előírásnak, ami a települési önkormányzatok esetében 11,1%-ot, a gazdasági társaságok esetében 20%-ot jelent.

Az egyetlen természetes személy által fenntartott intézmény megfelel az előírásnak.

Minden régióban magasabb, több mint 60% az előírásnak megfelelő intézmények aránya. A legtöbb olyan intézményt, amely megfelel az előírásnak, a Dél-Alföldön találjuk (87,5%, 7 intézmény), ezt követi Közép-Magyarország 80%-kal (4 intézmény). Közép-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon azonos arányban találunk az előírásnak megfelelő, illetve nem megfelelő intézményeket, 71,4%, illetve 28,6%-os arányban. Az előírásnak megfelelő legkevesebb intézményt Nyugat-Dunántúlon (arányuk 37,5%), illetve Észak-Alföldön találunk (36,4%).

Az illemhelyekkel kapcsolatos jogszabályi előírásnak az ellátottak számának viszonylatában legkevésbé az 54-100 fő közötti létszámmal működő intézmények felelnek meg: a válaszadó 12 intézmény közül 6. Legnagyobb arányú a megfelelés a 15-53 főt ellátó intézményekben: 90,9%. (11 válaszadó intézmény közül 10 felel meg az előírásnak).

Amennyiben megvizsgáljuk, hogy milyen működési engedéllyel rendelkeznek az illemhely tekintetében megfelelő, illetve nem megfelelő intézmények, láthatjuk, hogy öt intézménynek végleges a működési engedélye annak ellenére, hogy nem felel meg a vonatkozó jogszabályi előírásnak. A 32 ideiglenes működési engedéllyel rendelkező intézmény közül 22 nem felel meg ennek az előírásnak; valószínűsíthető, hogy ez is oka lehet a működési engedély ideiglenességének.

A tisztálkodás fő feltétele a zuhanyzók, kádak megfelelő száma az intézményekben. Egy intézmény válaszai híján a többi 52 intézményben lakó 7347 főre összesen 859 kád, illetve zuhanyzó jut (egész pontosan 251 kád és 608 zuhany), ami azt jelenti, hogy egy zuhanyzóra, illetve kádra átlagosan több mint nyolc főt számolhatunk.

Ha a fenntartó szervezeti formájának tükrében vizsgáljuk a jogszabályi előírásnak való megfelelést, látható, hogy minden fenntartó esetében az intézmények legalább fele eleget tesz a jogszabályi előírásoknak (9. sz. táblázat). Legnagyobb arányban az önkormányzatok által

fenntartott intézmények nem felelnek meg a jogszabálynak. Közülük is kiemelkedik a fővárosi önkormányzat által fenntartott 3 intézmény, melyek közül 2 nem tudja biztosítani a tisztálkodás előírt feltételeit.

9. sz. táblázat

A tisztálkodási feltételeknek való megfelelés a fenntartó szervezeti formájának tükrében

A fenntartó szervezeti formája		A tisztálkodási feltételeknek...		Összesen
		nem felel meg	megfelel	
megyei önkormányzat	int. száma	9	24	33
	%	27,3	72,7	100
Települési önkormányzat	int. száma	3	6	9
	%	33,3	66,7	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	2	2	4
	%	50	50	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	1	4	5
	%	20	80	100
Természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	1	1
	%	-	100	100
Összesen	int. száma	15	37	52
	%	28,8	71,2	100

Régióként tekintve az észak-magyarországi intézményekben legjobb a helyzet. A válaszadó hét intézmény közül hat (85,7%) felel meg teljes mértékben az előírásnak. A feltételeket a dél-dunántúli intézményekben tudják legkevésbé teljesíteni, ahol a válaszadók 50%-ának vannak hiányosságai a vizsgált területen.

10. sz. táblázat

A tisztálkodási feltételek megfelelése régiós viszonylatban

Régió	A személyi tisztálkodás feltételeinek...	Összesen
-------	--	----------

		nem felel meg	megfelel	
Közép-Magyaror szág	int. száma	1	4	5
	%	20	80	100
Közép-Dunántúl	int. száma	3	4	7
	%	42,9	57,1	100
Nyugat-Dunántú l	int. száma	2	6	8
	%	25	75	100
Dél-Dunántúl	int. száma	3	3	6
	%	50	50	100
Észak-Magyaror szág	int. száma	1	6	7
	%	14,3	85,7	100
Észak-Alföld	int. száma	3	8	11
	%	27,3	72,7	100
Dél -Alföld	int. száma	2	6	8
	%	25	75	100
Összesen	int. száma	15	37	52
	%	28,8	71,2	100

Ha az ellátottak létszámával összefüggésben vizsgáljuk a kérdést, megállapítható, hogy legnagyobb arányban az 54-100 fős intézmények nem felelnek meg a jogszabálynak. Arányuk 58,3%, ami 7 intézményt jelent. Az előírásnak 100%-osan az 54-nél kevesebb lakót ellátó intézmények felelnek meg. Azok az intézmények, melyek 100 főnél többet látnak el, 66,7-75%-os arányban felelnek meg a vizsgált előírásnak.

A működési engedélyek szempontjából nézve 4 olyan intézmény szerepel a vizsgálatban, melyek nem felelnek meg a személyi tisztálkodással kapcsolatos előírásnak, működési engedélyük mégis végleges. A 32 ideiglenes működési engedéllyel rendelkező intézmény közül 21-ben hiányosak a személyi tisztálkodás feltételei, így valószínű, hogy ez is oka a működési engedély ideiglenességének.

Az ellátottak által igénybe vehető illemhelyek, illetve zuhanyzók, kádak számának tekintetében – mint az alábbi, 11. sz. táblázatból kiderül – a válaszadó 52 intézmény 59,6%-a megfelel mindkét követelménynek, 17,3%-a egyiknek sem, és 11,5-11,5%-uk felel meg vagy az illemhelyekre vagy a zuhanyzókra vonatkozó előírásnak.

11. sz. táblázat

			Zuhanyozó, kád		Összesen
			nem felel meg	megfelel	
WC	nem felel meg	int. száma	9	6	15
		%	17,3	11,5	28,8
	megfelel	int. száma	6	31	37
		%	11,5	59,6	71,2
Összesen		int. száma	15	37	52
		%	28,8	71,2	100

A következőkben összevetjük, hogy az eddig említett négy jogszabályi előírás közül hánynak felelnek meg a kérdőívünkre válaszoló intézmények.

A vizsgált jogszabályi követelmények:

- az egy főre jutó lakóterület nagysága
- lakók száma a szobákban
- illemhelyek megfelelő száma
- zuhanyzók/kádak megfelelő száma.

A beérkezett válaszok három intézmény esetében hiányosak voltak, így 50 intézményt tudtunk megvizsgálni ebből a szempontból. Közülük legnagyobb, 17 (34%) azok száma, amelyek a négyből három előírásnak felelnek meg.

Összesen 6 intézmény (12%) nem felel meg egyetlen vizsgált előírásnak sem, ezek mindegyike önkormányzati fenntartású. Öt olyan intézményt találtunk (10%), melyek mind a négy jogszabálynak eleget tesznek. Ezek egyike a természetes személy által fenntartott intézmény, a

további négy intézmény közül kettő gazdasági társaság, kettő megyei önkormányzat által fenntartott.

12. sz. táblázat

A jogszabályi előírásoknak való megfelelés, az intézmény fenntartója szervezeti formájának megoszlásában

Az intézmény fenntartójának szervezeti formája		A vizsgált előírások közül mennyinek felel meg					Összesen
		Egynek sem	1	2	3	4	
megyei önkormányzat	int. száma	5	4	9	12	2	32
	%	15,6	12,5	28,1	37,5	6,3	100
települési önkormányzat	int. száma	1	1	2	5	-	9
	%	11,1	11,1	22,2	55,6	-	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	-	3		-	-	3
	%	-	100		-	-	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	-	1	2	-	2	5
	%	-	20	40	-	40	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	-	-	-	1	1
	%	-	-	-	-	100	100
Összesen	int. száma	6	9	13	17	5	50
	%	12	18	26	34	10	100

Amint a korábban ismertetett részletes adatokból is következtetni lehet, legnagyobb arányban az 53 főnél kevesebb lakót ellátó intézmények felelnek meg a vizsgált jogszabályok mindegyikének: a válaszadó kilenc intézmény közül 4, azaz 44,4%, ugyanakkor a 101-131 főt ellátó, ugyancsak kilenc válaszadó intézmény között mindössze egy ilyet találunk.

Megvizsgáltuk, hogy az intézmények érvényes működési engedélyei tükrözik-e a felmerült hiányosságokat, azaz az előírásoknak való nem megfelelés ideiglenes működési engedéllyel jár-e együtt.

A válaszadó intézmények közül 31 rendelkezik ideiglenes működési engedéllyel, közülük 30 esetben valószínűleg ebben szerepet játszanak a lakószobával, illetve a személyi tisztálkodással, illemhellyel kapcsolatos hiányosságok. Egy intézmény megfelel a négy itt vizsgált előírásnak, tehát esetében más problémák eredményezik az ideiglenes működési engedélyt.

Érdekes ellentmondást találtunk a határozatlan idejű (azaz nem ideiglenes) működési engedéllyel rendelkező intézményeknél. A válaszadók között 19 intézmény szerepel, melyeknek működési engedélye nem ideiglenes, ám közülük csupán négy felel meg az általunk vizsgált jogszabályoknak. A további 15 intézmény esetében találtunk legalább egy hiányosságot, ám ez esetükben mégsem eredményezett ideiglenes működési engedélyt.

A hat intézmény közül, melyek nem felelnek meg egyik itt vizsgált előírásnak sem, egynek nem ideiglenes a működési engedélye.

13. sz. táblázat

A vizsgált előírásoknak való megfelelés a működési engedélyek típusának megoszlásában

Működési engedélye ideiglenes?		A vizsgált előírások közül mennyinek felel meg?					Összesen
		Egynek sem	1	2	3	4	
nem	int. száma	1	3	5	6	4	19
	%	5,3	15,8	26,3	31,6	21,1	100
igen	int. száma	5	6	8	11	1	31
	%	16,1	19,4	25,8	35,5	3,2	100
Összesen	int. száma	6	9	13	17	5	50
	%	12	18	26	34	10	100

Közösségi együttlétre, tevékenységre szolgáló helyiségek

Közösségi együttlétre, tevékenységre szolgáló helyiség minden intézményben van, ám a jogszabályi előírás alapján minden gondozási egység számára fenn kell tartani ilyen jellegű helyiséget. Ennek a követelménynek a válaszadó intézmények 16%-a nem felelt meg, ami ebben az esetben nyolc intézményt jelent.

Közösségi együttlétre, tevékenységre szolgáló helyiségek az alábbiak:

- társalgó
- foglalkoztató
- könyvtár
- kápolna, imaterem

14. sz. táblázat

Rendelkezik-e az intézmény az alábbi helyiségekkel?

	igen		Nem	
	int. száma	%	int. száma	%
társalgó	43	81,1	10	18,9
foglalkoztató	41	77,4	12	22,6
könyvtár	14	26,4	39	73,6
kápolna, imaterem	6	11,3	47	88,7

Egészségügyi ellátás

A intézménynek biztosítania kell az egészségügyi ellátást, emellett rendelkeznie kell az egészségügyi ellátás céljára szolgáló helyiséggel (pl. orvosi szoba, betegszoba).

Három intézmény (5,7%) nem rendelkezik sem orvosi szobával, sem betegszobával. Az intézmények 64,2%-ában (34 intézmény) orvosi és betegszobát is, 16 intézményben (30, 2%) pedig csak orvosi szobát találunk. Öt intézményben fizioterápiás helyiséget is fenntartanak.

Mentális gondozásra szolgáló helyiség 28 intézményben (52, 8%) van.

Látogatók fogadása

A jogszabály szerint az ellátást igénybe vevőknek joguk van családi kapcsolataik fenntartására, rokonok, látogatók fogadására, s az intézménynek biztosítani kell látogatók fogadására alkalmas helyiséget. A látogatás rendjét a házirendben szabályozhatja az intézményvezető.

A lakóknak minden válaszadó intézményben van lehetőségük látogatók fogadására. A látogatás idejét és módját 98,1%-uknál szabályozza a házirend. Az intézmények 20,8%-ában (11 intézmény) van olyan helyiség, mely kizárólag látogatók fogadására szolgál, 15,1%-ukban (8 intézmény) e célra vendégszobát tartanak fenn, 3,8%-ukban (2 intézmény) mindkettő található.

Készpénz kezelése

Az intézmények 94,3%-ában (50 intézmény) tarthatnak maguknál a lakók készpénzt.

Többségükben nem határozzák meg ennek összegét, de négy intézmény megszabja a felső összeghatárt, ez 1000 Ft-tól 28 000 Ft-ig terjed.

Az intézmények 92,5%-a nyújt a lakóknak pénzmegőrzési, értékmegőrzési szolgáltatást.

Az intézmény területén működő szolgáltatások

Kíváncsiak voltunk, hogy az intézmények milyen egyéb szolgáltatásokat nyújtanak, melyek a komfortot, s egyúttal a lakók önállóságát is növelik, miután külön szervezés nélkül vehetők igénybe.

A leggyakoribb ilyen jellegű szolgáltatások a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódnak, pl. társasjátékok, sporteszközök biztosítása, könyvtár, tornaterem. A jó megjelenés eléréséhez kapcsolódó szolgáltatások közül (ezek már piaci alapon működnek!) a leggyakoribb a fodrászat. Ennek a szolgáltatásnak 42 intézmény ad teret, emellett kisebb arányban fordul elő a pedikűr (21 intézmény) és a manikűr (11 intézmény). Piaci alapon működnek a lakók további igényeit kielégítő szolgáltatások: büfé, étel- vagy italautomata. Ez utóbbiak biztosítása nyújthat leginkább önállóságérzetet a lakóknak, hiszen maguk választhatnak a kínálatból, a rendelkezésükre álló pénzösszeg alapján mérlegelve.

A rokonokkal, ismerősökkel stb. való kapcsolattartást biztosíthatja az intézményekben a nyilvános telefon(fülke), a postaláda. Nyilvános telefon 29 intézményben működik, postaláda 20 intézmény területén található.

15. sz. táblázat

Az intézmények által nyújtott szolgáltatások előfordulási gyakorisága

Nyújtanak-e szolgáltatást?	igen		nem	
	int. száma	%	int. száma	%
szórakoztató eszközök	50	94,3	3	5,7
könyvtár	22	41,5	31	58,5
tornaterem	17	32,1	36	67,9
fodrász	42	79,2	11	20,8
pedikűr	21	39,6	32	60,4
manikűr	11	20,8	42	79,2
büfé	32	60,4	21	39,6
étel- italautomata	14	26,4	39	73,6
nyilvános telefonfülke	29	54,7	24	45,3
postaláda	20	37,7	33	62,3

Az intézmény költségvetése

A normatív állami hozzájárulást azok az önkormányzatok vehetik igénybe, melyek a szociális törvényben szabályozott módon tartanak fenn pszichiátriai betegek ápoló-gondozó otthonát, és rendelkeznek a 188/1999. kormányrendelet szerinti működési engedéllyel. Ez a támogatás azonos feltételek mellett a nem állami, egyházi intézmények fenntartóit is megilleti, azonos jogcímen.

Megvizsgáltuk, hogy az adatbázisunkban szereplő intézmények 2002. évi költségvetésében milyen szerepet játszott az állami normatíva, hiszen a feltételek teljesültével minden intézmény jogosult rá, igénybe veheti.

Az intézmények közül 52 válaszolt arra a kérdésre, hány százalékát kapta meg a 2002. évben a neki járó állami normatívának. Egy intézmény nem tudta megmondani az összegét, azzal indokolván, hogy a fenntartóhoz érkezik a pénz. Az intézmények 75%-a (39 intézmény) válaszolta, hogy a normatíva 100%-át megkapták. Kilenc intézmény (17,3%) nem kapta meg a neki járó normatíva teljes összegét, 4 intézmény pedig többet kapott.

A fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények kivétel nélkül hiánytalanul megkapták a nekik járó állami normatívát. A természetes személy által fenntartott intézmény szintén. A települési önkormányzatok intézményei és a gazdasági társaság által fenntartott intézmények közül egy-egy nem részesült a normatíva teljes összegében. Legnagyobb arányban a megyei önkormányzatok intézményei nem jutottak hozzá a normatíva teljes összegéhez, 21,2%-uk, 7 intézmény. Azonban az ő esetükben fordult elő az is, hogy az állami normatíva nekik járó összegénél többet kaptak.

16. sz. táblázat

A normatíva hány %-át kapta meg az intézmény a fenntartó szervezeti formája szerint

A fenntartó szervezeti formája		A normatíva hány %-át kapta meg?			Összesen
		kevesebb mint 100%-át	100%-át	több mint 100%-át	
megyei önkormányzat	int. száma	7	22	4	33
	%	21,2	66,7	12,1	100
települési önkormányzat	int. száma	1	8	-	9
	%	11,1	88,9	-	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	-	4	-	4
	%	-	100	-	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	1	4	-	5
	%	20	80	-	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	1	-	1
	%	-	100	-	100

Összesen	int. száma	9	39	4	52
	%	17,3	75,0	7,7	100

Legnagyobb arányban azok az intézmények kaptak kevesebbet a normatíva 100%-ánál, melyeknek több mint 186 ellátottjuk van. További öt intézmény, melyek szintén nem kapták meg a normatíva 100%-át, ellátottjainak száma kevesebb mint 132 fő. Azok az intézmények, melyek 132-185 közötti számban látnak el pszichiátriai betegeket, kivétel nélkül azt válaszolták, hogy a nekik járó normatíva 100%-át megkapták.

Amikor arra kértük az intézményeket, becsüljék meg, hogy a 2002. költségvetési évben bevételeik milyen tételekből álltak, és milyen arányban szerepeltek ezek a tételek, a válaszadók 11,3%-a (hat intézmény) nem tüntette fel az állami normatívát, holott megyei önkormányzat által fenntartottak. Ezek az intézmények, úgy tűnik, nincsenek tisztában azzal, hogy a költségvetési törvény az intézményt fenntartó önkormányzatok számára biztosított hozzájárulása – bár valóban a fenntartón keresztül jut el hozzájuk – ténylegesen állami hozzájárulás. Alátámasztja észrevételünket az intézmények további adatközlése, melyből kiderül, hogy bevételeik forrása között az önkormányzati támogatás nagy arányban jelenik meg, az állami normatíva (vélt) hiánya mellett. A további adatok ennek ismeretében kezelendők.

Talán nem meglepő, hogy az intézmények bevételeinek legnagyobb részét – az intézmények becslése alapján átlagosan 46,9%-át – az állami normatíva teszi ki.. Ezt követik a térítési díjak, átlag 27,5 %-kal, és az önkormányzati támogatás 18,3%-kal. A bevétel többi tétele – vállalkozás, saját alapítványból származó bevétel, adományok – egyenként 1-2%-ot tesz ki. A pályázatokból származó bevétel becslés alapján kicsit magasabb, átlagosan kb. a bevételek 4,1 %-a.

A pontos adatok vizsgálata nyomán kiderül, hogy az intézmények bevételeinek több mint felét, 52,7%-át teszi ki az állami normatíva. Pontos adatokat 46 intézmény esetében tudtunk vizsgálni (a többiek megfelelő válaszainak híján). Az összesített adatokból kapott aránynál kissé magasabb arányban a megyei és a települési önkormányzatok esetében szerepel a normatíva a bevételi oldalon (57,9, illetve 54,3%). A gazdasági társaságok és a természetes személy által fenntartott

intézmények esetében kevesebb mint 50% (46,7, illetve 44,3%). Ám a legalacsonyabb a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények esetében: 37,5%.

Gyógyszerköltségek

A 2002. évben 50 válaszadó intézmény adatai alapján összesen 224 959 485 Ft-ot költöttek gyógyszerekre. Az egy főre jutó gyógyszerköltség átlagosan 32 014 Ft-volt.

49 intézmény esetében tudtuk megvizsgálni, hogy a 2002. évben felhasznált gyógyszerek összköltsége hány %-a volt az intézmény bevételének. A kapott adatok 0,37%-tól 15,19%-ig terjednek. Kilenc intézményben (a válaszadók 18,4%-a) ez az arány kevesebb mint 1%. 38 intézmény (77,6%) válaszolta, hogy a gyógyszerköltség az évi bevétel több mint egy, de kevesebb mint 5%-a, és két intézményben (4,1%) volt magasabb ez az arány 5%-nál.

Belépési és térítési díj, emelt szintű részlegek

A vizsgálatunkban szereplő pszichiátriai ápolást, gondozást nyújtó intézmények egyikében sincs belépési díj.

Emelt szintű részlegről négy intézmény számolt be, ami a vizsgált intézmények 7,5%-át teszi ki. Ezek közül egy intézmény Közép-Dunántúlon működik 4 fővel, egy Észak-Alföldön 14 fővel, két intézmény Dél-Alföldön, az egyik 21 fővel, a másiktól nincsenek információink.

A térítési díjnak az intézmények 2002. évi bevételében megjelenő aránya változó, 13% és 66% között mozog. Az intézmények 64,2%-ában (34 intézmény) a térítési díj a bevétel 20-30%-át tette ki.

17. sz. táblázat

A térítési díj a 2002. költségvetési év bevételének hány %-át teszi ki?

	int. száma	%
13-20%	8	15,1

21-30%	34	64,2
31-40%	8	15,1
több mint 40%	3	5,7
Összesen	53	100

Megvizsgáltuk, hogy fenntartónként milyen eltéréseket mutat ez az arány. Majdnem minden fenntartónál jellemzően 20-30% közötti a térítési díj aránya a bevételben, kivételt képeznek a gazdasági társaság által fenntartott intézmények: az 5 ilyen intézmény közül kettőben ez az arány túllépi a 40%-ot. Ebbe a több mint 40%-os csoportba az adatbázisunkban egyetlen települési önkormányzat által fenntartott intézmény tartozik.

Azok az intézmények, melyeknek térítési díjából származó bevétele kevesebb mint 20%, kivétel nélkül önkormányzati fenntartásúak.

18. sz. táblázat

A térítési díj aránya a 2002. költségvetési év bevételeiben az intézmény fenntartóinak szervezeti formája szerinti megoszlásban

Az intézmény fenntartójának szervezeti formája		A térítési díj hány százalékát teszi ki a 2002. évi bevételeknek?				Összesen
		13-20%	21-30%	31-40%	több mint 40%	
megyei önkormányzat	int. száma	5	25	4	-	34
	%	14,7	73,5	11,8	-	100
települési önkormányzat	int. száma	1	5	2	1	9
	%	11,1	55,6	22,2	11,1	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	2	1	1	-	4
	%	50	25	25	-	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	-	2	1	2	5
	%	-	40	20	40	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	1	-	-	1
	%	-	100	-	-	100
Összesen	int. száma	8	34	8	3	53

	%	15,1	64,2	15,1	5,7	100
--	---	------	------	------	-----	-----

Az intézményi térítési díj legalacsonyabb összege 23 200 Ft, a legmagasabb 91 000 Ft.

Fenntartók szerint csoportosítva az intézmények térítési díjait (19. sz. tábla), látható, hogy azok az intézmények, ahol több mint 40 ezer Ft ez az összeg, a természetes személy által fenntartott intézmény, a gazdasági társaság által fenntartott intézmények 50%-a és egyetlen települési önkormányzat fenntartotta intézmény. Az önkormányzatok által fenntartott intézményeknél legjellemzőbb a 25 100-30 000 Ft közti kategória.

19. sz. táblázat

Az intézményi térítési díj összege a fenntartók szervezeti formája szerint csoportosítva

A fenntartó szervezeti formája		A térítési díj összege					Összesen
		23200-25000	25100-30000	30100-35000	35100-40000	40000 fölött	
megyei önkormányzat	int. száma	7	15	8	2	-	32
	%	21,88	46,88	25	6	-	100
települési önkormányzat	int. száma	2	4	1	1	1	9
	%	22,2	44,4	11,1	11,1	11,1	100
fővárosi önkormányzat	int. száma	2	2	-	-	-	4
	%	50	50	-	-	-	100
gazdasági társaság (Bt., Kft., Kht.)	int. száma	-	1	-	1	2	4
	%	-	25	-	25	50	100
természetes személy (szociális vállalkozó)	int. száma	-	-	-	-	1	1
	%	-	-	-	-	100	100
Összesen	int. száma	11	22	9	4	4	50
	%	22	44	18	8	8	100

Kíváncsiak voltunk arra, hogy mennyire voltak elégedettek az intézmények a 2002. évben rendelkezésükre álló pénzüsszeggel. Az intézmények 34,6%-a elégedett volt, kicsit nagyobb, 40,4%-a elégedetlen. Legalacsonyabb, 25% azoknak az aránya, akik nem voltak kifejezetten elégedettek, de elégedetlenek sem.

Pályázatok

Amint már szó volt róla, az intézmények 2002. évi költségvetésében a bevételek kis hányadát tették ki a pályázati pénzek. 21 intézmény tüntette fel bevételi forrásai között (annak ellenére, hogy a későbbiekben kiderül: az intézmények több mint felének volt sikeres pályázata a 2002. évben). 18 intézményben a pályázatokon nyert összeg az éves bevétel kevesebb mint 10%-át tette ki, 3 intézményben több mint 10%-át, de 17%-nál egy esetben sem magasabb az aránya.

A pályázatokra vonatkozó további kérdésekből kiderül, hogy az 53 intézményből 12 (22,64%) nem pályázott a 2002. évben. 41 intézmény (77,4%) nyújtott be pályázatot valamilyen szervezethez, összesen 122 db-ot.

Régióként vizsgálva legnagyobb arányban a közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli intézmények pályáztak: az adatbázisunkban szereplő intézmények mindegyike. Legkisebb, 50%-os arányban a dél-alföldi intézmények nyújtottak be pályázatot.

20. sz. táblázat

A 2002. évben pályázatot benyújtó intézmények régióként

Régió		A 2002. évben pályázott-e?		Összesen
		nem	igen	
Közép-Magyarország	int. száma	2	3	5
	%	40	60	100
Közép-Dunántúl	int. száma	-	7	7
	%	-	100	100
Nyugat-Dunántúl	int. száma	-	8	8
	%	-	100	100
Dél-Dunántúl	int. száma	2	5	7
	%	28,6	71,4	100

Észak-Magyarország	int. száma	1	6	7
	%	14,3	85,7	100
Észak-Alföld	int. száma	3	8	11
	%	27,3	72,7	100
Dél -Alföld	int. száma	4	4	8
	%	50	50	100
Összesen	int. száma	12	41	53
	%	22,6	77,4	100

A pályázó intézmények 78%-ának volt sikeres pályázata, ami 32 intézményt jelent. A pályázatok közül 80 volt sikeres, ami az összes pályázat 65,6%-át teszi ki. (7 intézmény 8 pályázatának elbírálása a megkérdezés időpontjában még folyamatban volt.) A pályázatok közel felét (60 db-ot) az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztériumhoz nyújtották be. Ezeknek megközelítőleg kétharmada volt sikeres (41 db).

Régiók szerinti összehasonlításban elmondható, hogy az intézményeknek több mint fele valamennyi régió esetében sikeresen pályázott. Arányaiban legsikeresebbek a közép-magyarországiak, a pályázó három intézmény mindegyike nyert pályázatot. Ezt követik az észak-alföldi intézmények, 87,5%-uk pályázott sikeresen (a nyolc pályázó intézmény közül hétnek volt sikeres pályázata), és az észak-magyarországiak, 83,3%-kal (itt a pályázó 5 intézmény közül egy volt sikertelen). A közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli régióból valamennyi kérdőívet kitöltő intézmény pályázott, a nyertes intézmények aránya azonban alacsonyabb, ha összevetjük más régiók sikeresen pályázó intézményeivel. A közép-dunántúliak esetében a legalacsonyabb, 57,1%, míg a nyugat-dunántúliaknál 75%.

A sikeres pályázat sajnos nem minden. Gyakran előfordul, hogy az intézmények a pályázott összegnek csak törtrészét nyerik meg, ami nem elegendő a pályázat célzott programjára. Megvizsgáltuk, hogy a sikeresen pályázó intézmények a pályázat témájának megvalósításához szükséges összegnek hány százalékát kapták meg. A sikeres 80 pályázat közül 51, azaz a 63,7% esetében a teljes összeget megítélték.

A hiányos válaszok miatt a 33 sikeresen pályázó intézmény közül csak 32 esetében tudjuk megmondani, hogy hány százalékát kapta a megpályázott összegnek. Összesen 10 intézmény kapta meg a pályázott összegek 100%-át. 15 intézmény a pályázott összeg több mint 50 %-át (de kevesebb mint 100%-át) kapta meg, míg 7 intézmény kevesebb mint 50 %-át kapta meg a pályázott összegeknek.

Megvizsgáltuk, hogy régióként mennyi összeget pályáztak az intézmények, és mennyit kaptak meg ebből. A 41 pályázatot benyújtó intézmény közül 5 esetében nem kaptunk használható választ, ezért az alábbi, 21. sz. táblázat adatai 36 pályázatot benyújtó intézményre, valamint 32 sikeresen pályázó intézményre vonatkoznak.

Országos adatokra kevésbé tudunk következtetni, de a nagyságrendek sokat elárulnak. A 36 intézmény összesen 1 292 868 444 Ft összegre pályázott, melynek kevesebb mint felét, 48,9%-át kapták meg, ami 632 546 540 Ft-ot jelent. Összességében és átlagosan is a legtöbb pénzre a közép-magyarországi intézmények pályáztak, ám a pályázott összeg 3,2%-át nyerték meg. A legsikeresebbnek az észak-alföldi intézmények tekinthetők, az általuk megpályázott összeg a második legmagasabb, átlagát tekintve is, ám ők a pályázott összeg 94%-át megkapták, így a pályázatok által elnyert összeg, s annak átlaga is náluk a legmagasabb. A pályázott összeg kevesebb mint 50 %-át a már említett közép-magyarországi intézmények, a dél-alföldi és a nyugat-dunántúli intézmények nyerték, az összes többi régióban a nyertes pályázatok a pályázott összeg több mint 50%-át megkapták.

21. sz. táblázat

Pályázott és elnyert összeg régiók szerint

Régió	Pályázott összegek (Ft)	Átlag (Ft)	Elnyert összeg (Ft)	Átlag (Ft)	A pályázott összeg és az elnyert összeg aránya (%)
Közép-Magyarország	531 638 600	265 819 300	17 230 000	8 615 000	3,2
Közép-Dunántúl	82 436 030	13 739 338	57 931 000	11 586 200	70,3

Nyugat-Dunántúl	86 055 000	14 342 500	40 188 000	6 698 000	46,7
Dél-Dunántúl	30 654 000	6 130 800	21 000 000	5 250 000	68,5
Észak-Magyarország	29 851 000	5 970 200	17 920 000	3 584 000	60
Észak-Alföld	501 785 274	62 723 159	471 953 000	58 994 125	94
Dél Alföld	30 448 540	7 612 135	6 324 540	2 108 180	20,8
Összesen	1 292 868 444	35 913 012	632 546 540	19 767 079	48,9

A fenntartó szervezeti formáját tekintve a gazdasági társaság által fenntartott intézmények nyerték meg a pályázott összeg legnagyobb, pontosan 96,1%-át. A megyei és a települési önkormányzatok által fenntartott intézmények közel azonos arányban nyerték meg a megpályázott összeget (58,8%-át, illetve 53,4%-át). Legalacsonyabb, 5,2%-os az arány a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények estében. Igaz, ezeknél volt a legmagasabb a pályázott összeg, összességében és átlagát tekintve is, és az intézményenként jutó összeg átlaga a második legnagyobb, több mint 10 millió Ft. Ennél csak a gazdasági társaságok által fenntartott intézményekre jutó összeg magasabb, meghaladja a 100 millió Ft-ot is.

A legtöbb pályázatot a tárgyi feltételek javítására nyújtották be: az összes pályázat 22,1%-át, összesen 17 intézmény, a pályázatot benyújtó intézmények 41,5 %-a. Kicsivel kevesebb, 20,5%-a a pályázatoknak lakóotthonokra vonatkozott, összesen 16 intézmény (39,02%) nyújtott be ilyen témájú pályázatot. Ezt követi a foglalkoztatás, 11,4%-kal, 11 intézmény (26,8%) pályázati témája volt. A legalacsonyabb a szakmai minimum-feltételek megteremtését célzó pályázatok száma, összesen 3, amit két intézmény nyújtott be.

22. sz. táblázat

A pályázatok témáinak gyakorisága és az adott témában pályázó intézmények száma

	Pályázatok száma	A pályázatok aránya %	A pályázó intézmények aránya %
foglalkoztatás	14	11,4	26,8
lakóotthon	25	20,5	39,02

továbbképzés	13	10,7	14,6
szakmai rendezvény	13	10,7	24,4
szabadidős program	10	8,2	19,5
modellkísérlet	7	5,7	17,1
tárgyi feltételek	27	22,1	41,5
szakmai min. felt. megteremtése.	3	2,5	4,9
ellátás feladatkörének bővítése	10	8,2	19,5
Összesen	122	100	-

A sikeres pályázatok legnagyobb, 92,31%-os arányban a továbbképzést célzó pályázatok közül kerültek ki. Ezt követik a modellkísérlet-programra irányuló pályázatok, 85,7%-a volt sikeres. Arányaiban a legkevésbé sikeresnek mondható pályázatok a foglalkoztatást célzók voltak, 57, 43%-uk lett nyertes pályázat.

A 2002. év folyamán végzett intézményi ellenőrzések

A válaszoló intézmények közül 47-ről tudjuk, hogy 2002. folyamán ellenőrizték működésüket, ami országosan összesen 188 ellenőrzést jelentett. Az ellenőrzések száma 1 és 9 között oszlott meg intézményenként. Az országos adatokat tekintve egy intézményre átlagosan négy ellenőrzés jutott. Ezt meghaladó átlagot találtunk Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon. Mindkét esetben 5,5 ellenőrzés jutott egy intézményre. Országos átlagot jelentősebben alul múló ellenőrzési átlagot Dél-Alföldön találtunk, itt egy intézményre 2,8 ellenőrzés jutott átlagosan.

23. sz. táblázat

Az ellenőrzések száma, egy intézményre jutó ellenőrzések száma regionális viszonylatban

Közép-Magyarország	Ellenőrzések száma	19
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	3, 8

Közép-Dunántúli	Ellenőrzések száma	33
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	5, 5
Nyugat-Dunántúli	Ellenőrzések száma	24
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	3
Dél-Dunántúli	Ellenőrzések száma	27
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	3, 9
Észak-Magyarország	Ellenőrzések száma	33
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	5, 5
Észak-Alföld	Ellenőrzések száma	38
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	3,45
Dél -Alföld	Ellenőrzések száma	14
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	2,8
Országos átlag	Válaszadó intézmények száma összesen	47
	Ellenőrzések száma	188
	Egy intézményre jutó ellenőrzés	4

Településtípusok viszonylatában a városokban helyet foglaló intézményekben volt legmagasabb az ellenőrzések száma. A többi települési forma esetében jelentősnek mondható eltérést nem találtunk.

Az intézmények férőhelyszámát tekintve a "kis" (15-85 férőhelyes) és "közepes" (86-146 férőhelyes) intézményekben közel azonos számú ellenőrzés történt. A "nagy" (141-720 férőhelyes) intézményekben közelítően egy ellenőrzéssel többet tartottak, amit nem tekinthetünk kiemelkedően nagy eltérésnek.

24. sz. táblázat

Hány alkalommal ellenőrizték az intézményt 2002-ben?

		Egy intézményre jutó ellenőrzések száma átlagosan
15-85 férőhelyes intézmények	Egy intézményre jutó ellenőrzések átlaga	3,78
	Összes ellenőrzés száma	53
86-140 férőhelyes intézmények	Egy intézményre jutó ellenőrzések átlaga	3,4
	Összes ellenőrzés száma	51
141-720 férőhelyes intézmények	Egy intézményre jutó ellenőrzések átlaga	4, 8
	Összes ellenőrzés száma	77
Országos adatok	Válaszadó intézmények száma	45
	Egy intézményre jutó ellenőrzések átlaga	4
	Összes ellenőrzés száma	181

Az ellenőrzések számosságát érdemes a működési engedélyek tekintetében is megvizsgálni. Ezt az a feltételezés indokolja, hogy azok az intézmények, amelyek ideiglenes működési engedéllyel rendelkeznek, valamilyen szabálytalanságot mutatnak, a hatályos rendeletnek nem felelnek meg, így indokolt a gyakoribb ellenőrzés. Az ellenőrzésekre vonatkozóan kérdéseinkre 47 intézmény válaszolt. Egy kivételével minden végleges működési engedéllyel rendelkező intézménytől kaptunk erre a kérdéskörre vonatkozó válaszokat, míg az ideiglenessel rendelkezők közül csak az intézmények 84,3%-a válaszolt. A működési engedély típusa adataink szerint nem befolyásolja az ellenőrzések számát. Sőt, a statisztika szerint a végleges működési engedéllyel bíró intézményekben átlagosan eggyel több ellenőrzést végeztek 2002-ben.

25. sz. táblázat

Az ellenőrzések száma és aránya a működési engedélyek típusának viszonylatában

			Intézmények megoszlása működési engedélyük szerint
Végleges működési engedély	Intézmények száma	20	21
	Ellenőrzések száma	91	-
	Egy intézményre jutó ellenőrzések száma	4, 55	-
Ideiglenes működési engedély	Intézmények száma	27	32
	Ellenőrzések száma	97	-
	Egy intézményre jutó ellenőrzések száma	3, 59	-
Országos adatok	Intézmények száma	47	53
	Ellenőrzések száma	188	-
	Egy intézményre jutó ellenőrzések száma	4	-

Munkatársak, személyzeti kérdések

Intézményvezetők

A válaszoló intézmények 90,5%-a (48 intézmény) az intézményvezető végzettségét tekintve megfelel a jogszabály előírásának, s szakirányú szakképzettséggel rendelkező szakember tölti be a pozíciót, 3 esetben, az intézmények 5,7%-ában az intézményvezetőnek nincs szakirányú szakképzettsége. Más szakképesítéssel szintén 2 esetben, az intézmények 3,8%-ában dolgozik olyan intézményvezető, akinek végzettsége nem felel meg a jogszabálynak.

A hatályos rendelet szerint a bentlakást nyújtó intézményekben intézményvezető az lehet, akinek szakirányú szakképzettsége:

- felsőfokú szociális alapképzettség, orvos, teológus, pszichológus,
- felsőfokú egészségügyi vagy pedagógus végzettség mellett szociális menedzseri vagy szociális igazgatási szakirány
- Továbbá: gyógypedagógus, pszichopedagógus.

Szakirányú szakképzettség hiányában a feltétel pedagógus, jogász, felsőfokú egészségügyi végzettség.

Az intézményvezetők az alábbi végzettségekkel töltik be pozíciójukat:

26. sz. táblázat

Intézményvezetők végzettsége

	Intézményve zetők száma	%
Szakirányú szakképzettségűek:		
Orvos	3	5,66
felsőfokú eü. végzettség+szoc.menedzseri, vagy szoc. igazgatási végz.	6	11,3
felsőfokú eü+ment hig.szakképesítés	1	1,9
felsőfokú eü+közgazda	1	1,9
pedagógus+szoc. igazgatási végzettség.	1	1,9
Gyógypedagógus	6	11,3
szociális szervező	3	5,6
szociálpedagógus	1	1,9
szociálpolitikus	4	7,5
Pszichológus	1	1,9
szociális munkás	3	5,6
szociális szervező	18	34
Összesen:	48	90,5
Szakirányú szakképzettség hiányában elfogadott képesítés:		
pedagógus+humán szervező	1	1,9
felső fokú eü+pedagógus	1	1,9
Felsőfokú eü. Végzettség	1	1,9
Összesen:	3	5,7
Szakirányú szakképzettség hiányában:		
felsőfokú könyvelői tanfolyam	1	1,9
Közgazdász	1	1,9
Összesen:	2	3,8
Válaszadó intézmények vezetői összesen:	53	100

Orvosok

A vizsgált intézményekben összesen 137 orvos dolgozik. A jogszabály az orvosok kötelező óraszámát, státuszát a következőképp szabja meg: 100 férőhely alatt heti 8 óra, 100-200 közti férőhely esetén heti 12 óra, 200 férőhely felett heti 4 óra plusz 1 fő (heti 40 óra).

Megvizsgáltuk, hogy a fentiek alapján mennyire működnek szabályosan az intézmények. Az intézmények 70,6%-ában (37 intézmény) az orvosok munkaideje megfelel a rendelet előírásainak, míg 29,4%-a (16 intézmény) nem felel meg. Regionális és településtípusonkénti bontásban az adatok nem egyenletesek.

Regionális viszonylatban azt tapasztaltuk, hogy Közép-Dunántúlon legmagasabb a jogszabályi megfelelés, ami itt 100%-ot jelent. Legalacsonyabb arányú megfelelést Közép-Magyarországon (40%) és Dél-Alföldön (42,9%) találtunk.

Településtípus szerinti megoszlásban nem mutatkoznak sztereotip jellemzők, miszerint minél kisebb településen helyezkedik el az intézmény, minél periférikusabb, annál kevésbé ellátott orvossal. Településtípusonként hullámzó a megfelelés aránya. A főváros válaszadó két intézménye közül az egyik megfelel a jogszabály előírásainak, a másik nem. A megyei jogú városokban működő intézmények mindegyikében megfelelő az orvosi ellátottság. A városokban az intézmények 68,75%-a megfelel az elvárásoknak, a nagyközségekben ez az arány visszacsúszik 50%-ra, míg az annál kisebb lélekszámú településeken, azaz a községekben 75%-os a jogszabályi megfelelés.

Ha a működési engedélyek típusát és az orvosok munkaidejének jogszabályi megfelelését együtt vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy az intézmények 14%-a (7 intézmény) végleges működési engedéllyel rendelkezik, ugyanakkor a vizsgált szempontból nem felel meg az előírásnak.

27. sz. táblázat

Az orvosok munkaidejének jogszabályi megfelelése az int. férőhelyeinek vonatkozásában		Működési engedélye		összesen
		végleges	ideiglenes	
megfelel	Intézmények száma	12	24	36
	%	24	48	72
Nem felel meg	Intézmények száma	7	7	14
	%	14	14	28
összesen	Intézmények száma	19	31	50
	%	38	62	100

Az orvosok szakképzettségét tekintve legmagasabb, 52,83% a pszichiáterek aránya, míg a háziorvosoké 23,58%, a belgyógyász szakorvosoké 20,75%. Egy-egy intézmény jelezte, hogy foglalkoztat fogászt, neurológust, illetve reumatológussal.

Mivel pszichiátriai intézményeket vizsgáltunk, indokoltnak véljük, hogy a pszichiáter szakorvosokról ejtsünk néhány szót. Minden vizsgált intézményben dolgozik pszichiáter. Az intézmények 88,5%-ban (46 intézmény) egy pszichiáterrel működnek, 9,6%-ukban 2 pszichiátert foglalkoztatnak. Bár ez az adat nem kifejezetten árulkodik arról, hogy milyen alapossággal tudnak ilyen személyi feltételek mellett a gondozottakkal foglalkozni, feltételezhető, hogy a pszichiáterek száma kevés. Ennek a “kevés” kifejezésnek az érzékletesebbé tételéhez kiszámítottuk, hogy hetente hány pszichiáteri perc jut egy ellátottra. A következő eredményeket kaptuk: 0,8 perc a legalacsonyabb érték. (Ez nem tűnne hihetőnek, de 3 intézményben is ezzel az adattal találkoztunk). Az egy főre jutó percek legmagasabb értéke 14,4 perc volt. Ugyanakkor országos átlagban a pszichiátereknek egy betegre hetente 3,8 percük jut. Ezen érték alatti időmennyiség jut az intézmények 75%-ában élő ellátottakra.

Ápolók

A vonatkozó jogszabály 100 férőhelyenként 24 ápoló foglalkoztatását teszi kötelezővé.

Az ápolók létszámát tekintve az ország intézményeinek 45,1%-a (23 intézmény) megfelel, 54,9%-a (28 intézmény) nem felel meg a rendelet előírásának. Regionális bontásban találtunk olyan régiókat, ahol igen magas arányban képviseltetnek azok az intézmények, melyekben a jogszabályi megfelelés nem teljesül. Ilyen régió Észak-Alföld (80%), Közép-Magyarország (75%), Nyugat-Dunántúl (62,5%), valamint Dél-Alföld (62,5%). A fennmaradó régiókban magasabb arányban vannak jelen azok az intézmények, amelyek e tekintetben megfelelnek a jogszabály feltételeinek, mint azok, amelyek nem.

Ha településtípusonként nézzük az ápolók létszámának jogszabályi megfelelését, kissé más képet kapunk, mint az orvosok esetében. Az e kérdésre válaszoló két fővárosi intézmény egyike sem felel meg az elvárásoknak. A megyei jogú városokból is kis számú mintával rendelkezünk, de orientáló adatként láthatjuk, hogy inkább megfelelnek, mint nem. A városok esetében markánsabb eltérés mutatkozik, itt az intézmények 2/3 része nem felel meg az előírásoknak. A nagyközségek esetében az intézmények 3-e megfelel a jogszabály előírásainak, a községekben lévők több mint felel viszont nem.

Felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik az összes ápoló 3,6%-a (71 fő). Elenyésző arányban találtunk felsőfokú, de nem szakirányú végzettségű alkalmazottat (3 főt). Érettségivel és felsőfokú szakképesítéssel rendelkező ápoló 117 szerepelt, ami az ápolók 5, 97%-át teszi ki. Legmagasabb arányban (68,58%) középfokú szakirányú végzettségűek látják el az ápolói feladatokat. Viszonylag magas arányt képviselnek az ápolók között a 8 általános iskolai osztályt, illetve annál kevesebbet befejezettek (11,28%). A középfokú, nem szakirányú végzettségűek aránya 7,45%, amihez hasonló arányban dolgoznak a vizsgált intézményekben ápolói munkakörben egyéb, meg nem nevezett végzettségű munkatársak.

28. sz. táblázat

Ápolói munkakört betöltők végzettsége

	felsőfokú	Felsőfokú,	érettségi+fels	középfokú	középfokú,	8 osztályt,	egyéb	

	szakirányú végzettségűek	nem szakirányú végzettségűek	őfokú szakképesítés	szakirányú végzettségűek	nem szakirányú végzettségűek	vagy kevesebbet végeztek		összesen
Fő	71	3	117	1245	146	221	155	1958
%	3,6	0,15	5,97	63,58	7,45	11,28	7,91	100

Mentálhigiénés szakemberek

A vonatkozó jogszabály szerint 200 intézményi férőhelyig 50 férőhelyenként 1 fő, 200 férőhely felett 100 férőhelyenként 1 fő mentálhigiénés szakember foglalkoztatása kötelező. A vizsgált intézmények a mentálhigiénés szakemberek létszámát tekintve 90,6%-ban (48 intézmény) megfelelnek a jogszabály előírásának.

A mentálhigiénés munkatársakat végzettségük szerint is megvizsgáltuk. A jogszabályi megfelelést a szociális mentálhigiénés csoportvezetők, foglalkozásszervezők, szociális, mentálhigiénés munkatársak esetében néztük meg. Összesen 156 mentálhigiénés munkatárs munkaköréről és végzettségéről kaptunk együttesen információt. Adataink közt 24 mentálhigiénés csoportvezető szerepelt. Közülük 12 fő (50%) végzettsége felel meg a jogszabály előírásának, 17 fő (70,8%) végzettsége szakirányú szakképzettség hiányában elfogadott. Az esetek 25%-ában (6 intézmény) a csoportvezetői státuszt nem megfelelő végzettséggel töltik be.

Foglalkozásszervező szakember 62 volt a válaszadók között, akiknek 82,25%-a (51 fő) megfelel végzettségét tekintve a jogszabály előírásának. 11,3%-uk (7 fő) szakirányú szakképzettség hiányában elfogadott képesítéssel rendelkezik, s mindössze 6,45% (4 fő) nem felel meg az előírásoknak.

A mentálhigiénés szakemberek tekintetében 70 munkatárs adatai álltak rendelkezésünkre. Közülük 45 fő (64,28%) szakképzettsége megfelel, 11 fő (15,7%) végzettsége szakirányú szakképesítés hiányában megfelel a jogszabály előírásainak. A munkatársak 20%-a (14 fő) nem megfelelő végzettséggel tölti be státuszát.

A következő, 29. sz. táblázatban nyomon követhető, hogy vizsgált intézményeinkben mentálhigiénés munkaköröket milyen képzettséggel hányan töltik be. (Ebben a táblázatban

szerepelnek a szociális és mentálhigiénés csoportvezetők, foglalkozásszervezők és szociális, mentálhigiénés munkatársak is.)

29. sz. táblázat

Mentálhigiénés munkakört betöltők képzettsége

	Mentálhigiénés szakemberek száma	%
Pszichológus	8	5,12
szociális munkás	20	12,82
szociális szervező	12	7,69
gyógypedagógus	4	2,56
Pedagógus	22	14,1
szociálpedagógus	6	3,84
szociális asszisztens	9	5,76
mentálhigiénés asszisztens	24	15,38
művelődésszervező	2	1,28
felsőfokú egészségügyi végzettség	7	4,48
Védőnő	1	0,64
Gyógypedagógus asszisztens	23	14,74
Gyógyfoglalkoztató szakasszisztens	3	1,92
Gyógyfoglalkoztató segédasszisztens	1	0,64
Általános ápoló és szociális gondozó	3	1,92
Ápoló	8	5,12
bőrdíszműves	1	0,64
Érettségi	1	0,64
raktárkezelő	1	0,64
Összes mentálhigiénés munkatárs	156	100

Egyéb szakalkalmazottak viszonylatában a következő adatokat találtuk: gyógytornászt az intézmények 86,8%-a (46 intézmény) nem alkalmaz. Összesen 7 intézmény foglalkoztat gyógytornászt, négyüket heti 4-8 órában, hármukat pedig 30-40 órában. Fizikoterapeutát és masszőrt mindössze 2 intézményben foglalkoztatnak. Dietetikus 7 intézményben dolgozik,

közülük mindössze egy főállású, a többiek hetente 1-6 órát töltenek az intézményekben. Gyógypedagógust 9 intézményben foglalkoztatnak, közülük hatan főállású munkatársak.

Betöltetlen állás 10 intézményben (18,9%) van, összesen 48,5. A betöltetlen állások száma egytől tizennégyig terjed.

Legnagyobb arányban ápolói állások betöltetlenek, 9 intézmény jelölte, hogy üres ápolói státuszai vannak, összesen 41,5. A szakképzett személyzet még további egy intézményben nem teljes, ahol 4 fő mentálhigiénés munkatárs hiányzik.

Az állások betöltetlenségének leggyakrabban előforduló okai között minden intézmény megjelölte a szakképzett munkaerő hiányát. További okként három intézmény az alacsony munkabérekkel jelölte, egy pedig a munkavállalók szerinti rossz munkakörülmények.

Szupervízió

A szupervízió célja, hogy segítsen megőrizni és fejleszteni szakmai és személyes kompetenciánkat, munkabírástunkat és lelki stabilitásunkat. Azokon a munkaterületeken, ahol nagy szerepe van az emberekkel való foglalkozásnak, nélkülözhetetlenek ezek a jellemzők. A pszichiátria területén dolgozók esetében különösen fontos, hogy tisztában legyenek saját határaikkal, lelkileg minél jobban el tudják viselni a munkájukkal járó nehézségeket.

Vizsgálatunk eredménye szerint 27 intézményben (50,9%) szerveznek szupervíziót, 4 esetben az intézmény saját szakembere, 23-ban külső szakember bevonásával. A szupervízió gyakorisága változó: 14 intézményben (a válaszadók 53,8%-a) negyedévnél ritkábban tartanak szupervíziót. Kérdés, hogy ez mennyire hatékony. Sűrűbben mint havonta 5 intézmény (19,2%), ritkábban mint havonta, de gyakrabban mint negyedévente 3 intézmény (11,5%) szervez szupervíziót.

Érdekes eredményt kapunk, ha településtípusonként vizsgáljuk a szupervíziót szervező, illetve nem szervező intézményeket.

Adatbázisunkban két fővárosi intézmény szerepel, s mindkettőben szerveznek a dolgozók számára szupervíziót. A megyei jogú városok esetében már csak 60%-os a szupervíziót szervező intézmények aránya, s minél lejjebb vizsgálódunk a település hierarchia mentén, egyre csökken ezeknek az intézményeknek az aránya.

A kisebb települések vélhetőleg nehezebben találnak szakembert; bár a pontos okokat nem ismerjük, erre engednek következtetni a kapott eredmények.

30. sz. táblázat

Szupervíziót szervező intézmények településtípus szerinti megoszlásban

Település típusa		Szerveznek-e szupervíziót?		Összesen
		nem	Igen	
Főváros	Int száma	-	2	2
	%	-	100	100
megyei jogú város	Int száma	2	3	5
	%	40	60	100
város	Int száma	8	8	16
	%	50	50	100
nagyközség	Int száma	4	4	8
	%	50	50	100
község	Int száma	12	10	22
	%	54,5	45,5	100
Összesen	Int száma	26	27	53
	%	49,1	50,9	100

A településtípus mellett az ellátottak száma tűnik befolyásoló tényezőnek a szupervízió szervezése szempontjából. A kevesebb mint 100 főt ellátó intézményeknek kevesebb mint a fele,

míg a több mint 100 főt ellátó intézményeknek több mint fele szervez szupervíziót. Legmagasabb az arány a 186-720 fő közötti létszámú intézményeknél (75%).

A szupervízió gyakorlati eredményének tekintik az intézmények, hogy a közösség működése hatékonyabb lett (6 int.), fejlődött a konfliktusmegoldó képesség (6 int.), javult a munkavégzés minősége (5 int.), javult a kommunikáció minősége (4 int.), pozitívan változott a munkahelyi légkör (3 int.).

Érdekképviselési fórum, lakóönkormányzat, lakógyűlés

A válaszoló intézmények 94,34%-ában működik *érdekképviselési fórum*. Ez a magas arány harmonizál a vonatkozó rendelet elvárásaival, miszerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézménnyel intézményi jogviszonyban állók jogainak érvényesülése érdekében a fórum létrehozása kötelező. Ugyanakkor az intézmények 61,7%-ában (29 intézmény) az érdekképviselési fórum ritkábban mint félévente gyűlik össze. Természetesen előfordulhat, hogy nincsenek olyan jellegű megoldandó kérdések, amelyek miatt fórumot kellene összehívni – bár ezzel kapcsolatban lehetnek fenntartásaink. Az intézmények nem túl nagy részében, 12,76%-ában (6 intézmény) panasz esetén gyűlik össze az érdekképviselési fórum. Ez a változat meglehetősen rugalmas problémakezelési eljárásnak tűnik. Ugyanakkor ezeknek az eseteknek a felében az érdekképviselési összeülésére fél évnél ritkábban kerül sor. Arra a kérdésünkre, hogy a gondozottak milyen gyakran fordultak az érdekképviselési fórumhoz, illetve milyen gyakorisággal sikerült a felmerült problémákat orvosolni, a válaszoló intézmények 65,3%-ában, azaz 32 intézményben nem jelöltek meg felmerülő problémát a 2002-es évre. Az esetek ötödében (20,4%-ában, 10 intézményben) mindössze 1-2 panasszal fordultak az ellátottak az érdekképviselési fórumhoz, a válaszadó intézmények tizedében (10,2%, 5 intézmény) 3-5 esetben jeleztek megoldandó problémát. Összesen két olyan intézménnyel találkoztunk, ahol az adott évben 10-15 probléma került az érdekképviselési fórum elé. A felmerült problémák 3/4 részét sikerült megoldani a szakemberek véleménye szerint. Az adatok alapján felmerül tehát néhány kérdés az érdekvédelmi fórummal kapcsolatban, amelyek a későbbiekben megválaszolásra várnak. Az érdekképviselési fórum a demokratikus intézményi működés egyik biztosítója. Azt

tapasztaltuk viszont, hogy a fórum működése inkább formális, ritkán tűnik funkcionálisnak. Nem tudjuk, hogy a gondozottak mennyire tájékozottak a felől, hogy ez a fórum létezik, s hogy milyen lehetőségeket biztosít, milyen jogok érvényesítésére ad módot. Ha pedig vannak róla információik, miért nem élnek vele gyakrabban?

31. sz. táblázat

Milyen rendszerességgel ülésezik az érdekképviselői fórum?

	Intézmények száma	%
Ritkábban, mint hetente, de legalább havonta	1	2,12
Ritkábban, mint havonta, de legalább negyedévente	4	8,51
Ritkábban, mint negyedévente, de legalább félévente	11	23,4
Ritkábban, mint félévente, de legalább évente	29	61,7
Panasz esetén	6	12,76
Egyéb	2	4,25
Összesen	47	100

Az érdekképviselői fórumokon felmerülő kérdésekről, témákról mindössze 18 intézményből kaptunk választ. Leggyakoribb a házirend megszegésével kapcsolatos probléma (10eset). Négy esetben a gondozottak a dolgozók munkavégzésével kapcsolatban emelnek panaszt.

Lakóönkormányzat az intézmények közel 60%-ában, azaz 29 intézményben működik. Ezek létrehozását rendelet nem teszi kötelezővé. A lakóönkormányzatok 70%-a (21 intézmény) legalább havonta összeül, s mindössze 10%-ukban (3 intézmény) ülésezik ritkábban mint félévente. Ez az adat funkcionális szerep jelenlétéről tanúskodik az intézmények többségében.

Adataink szerint az intézmények szinte mindegyikében tartanak *lakógyűlést*: válaszadók 46%-ában, azaz 23 intézményben legalább havonta vagy ennél gyakrabban, 42%-ában (21 intézmény) havi rendszerességnél ritkábban, de legalább félévente.

32. sz. táblázat

Milyen gyakorisággal tartanak lakógyűlést?

	Intézmények száma	%
Hetente, vagy gyakrabban	3	6
Ritkábban, mint hetente, de legalább havonta	20	40
Ritkábban, mint havonta, de legalább negyedévente	11	22
Ritkábban, mint negyedévente, de legalább félévente	10	20
Ritkábban, mint félévente, de legalább évente	4	8
Egyéb	2	4
Összesen	50	100

A lakógyűlések témái lényegesen sokrétűbbek, mint a korábban említett érdekképviselői fórumokéi. Ez nyilván a funkcióbeli különbségekből adódik. A válaszadó 50 intézmény legtöbbje több témát, problémát is megjelölt. Legnagyobb arányban (25,2%) a házirend, illetve annak megszegése kerül napirendre. Ehhez kapcsolódóan szintén magas arányszámban szerepel az együttéléssel kapcsolatos problémák feltárása (20,16%). A két említett problématípus a társas viszonyokban keletkező feszültségek, a szabálykövetés témáját öleli fel. Szintén a közösségi léthez kapcsolódó, ugyanakkor nem “problémafeltáró”, hanem szervezést érintő téma a lakógyűléseken a programok megbeszélése (12,6%). Igen magas arányban, 20,16%-ban vetődik föl problémaként az élelmezés. Ez a fizikai ellátás megfelelő szintű kielégítésének hiányát jelzi.

A felmerülő panaszok kezelésének egyéb módjai is léteznek. A válaszoló intézmények 45,3%-ában működik panaszláda. Az intézményvezetőkhez fogadóóra keretében az intézmények 54,7%-ában fordulhatnak az ellátást igénybe vevők. A válaszoló intézmények közül 27-ben a fentiekén kívüli lehetőség is van a problémák jelzésére, leggyakrabban terápiás csoportfoglalkozáson vagy egyéni pszichoterápiás ülésen. Öt intézményben bármikor bárkihez fordulhatnak a gondozottak.

(Kényszer)intézkedések

Megkérdeztük, hogy *veszélyeztető állapot fellépésekor* milyen intézkedéseket milyen gyakorisággal alkalmaznak az intézményben. Pszichés nyugtatást az esetek 81,1%-ában (43 intézmény) nagyon gyakran alkalmaznak. Mindössze 4 olyan intézménnyel találkoztunk (7,6%), ahol a pszichés nyugtatás csak ritkán szerepel az eszköztárban. Farmakoterápiás eszközöket a válaszoló intézmények 52,8%-ában (28 intézmény) gyakran, 18,8%-ában (10 intézmény) nagyon gyakran, 24,6%-ában (13 intézmény) ritkán használnak. Két olyan intézmény szerepelt a válaszadók között, amelyek azt nyilatkozták, hogy egyáltalán nem használnak farmakoterápiás eszközöket veszélyeztető állapot fellépésekor. Az intézményen belüli elkülönítésre vonatkozóan a válaszadó intézmények 80%-a (36 intézmény) azt nyilatkozta, hogy ilyen módszert egyáltalán nem alkalmaznak, 15,6%-uk (7 intézmény) ritkán alkalmaz. Mindössze 2 intézményben rendszeres gyakorlat az intézményen belüli elkülönítés. A veszély elhárításának az a módja, hogy a gondozottat mozgásában korlátozzák, azaz nem engedik be bizonyos helyiségekbe, a válaszadó intézmények 61,2%-ának nem szerepel az eszköztárban (13 intézmény). Ugyanakkor 32,6%-ukban ritkán előfordul. Rendszeresen, illetve gyakran 3 intézményben alkalmazzák az előbb említett eszközt. A fizikai mozgáskorlátozás lényegesen drasztikusabb eszköze a szíjjakkal való leköötözés, illetve a hálós ágy használata. E két eszközt a válaszadó intézmények 87,8%-a, illetve 93,6%-a egyáltalán nem alkalmazza. A szíjjal való leköötözést az intézmények 12,2%-ában (6 intézmény) ritkán használják, míg a hálós ágy ritkán történő alkalmazásáról 3 intézmény nyilatkozott.

Megvizsgáltuk, hogy a veszélyeztető állapot fellépésekor a fentiekben leírt eszközök használtában van-e tendenciaszerű együttjárás. Ehhez faktoranalízist alkalmaztunk. A faktorok számításakor kihagytuk a hálós ágyra vonatkozó adatokat, mivel nagyon kevés intézményben alkalmazzák. Ezek után két faktor jött létre, amelyek az esetek 69,5%-át magyarázzák.

- Az **1.** faktorba azok az intézmények kerültek, amelyek gyakrabban használnak pszichés nyugtatást, illetve gyógyszeres terápiát. Kevéssé jellemző rájuk az enyhébb fokú fizikai kényszer, a mozgásban való korlátozás. Ugyanakkor a leginkább szélsőséges, szíjjakkal való leköötözést is ezekben az intézményekben alkalmazzák gyakrabban.
- A **2.** faktorba került intézményekben inkább a mozgásban való korlátozás a jellemző veszélyeztető állapot fellépésekor (a beteget az intézményen belül elkülönítik, nem engedik be bizonyos helyiségekbe).

33. sz. táblázat

Veszélyeztető helyzetben alkalmazott módszerek együttjárása

	1. faktor	2. faktor
pszichés nyugtatás alkalmazása	0,774367	0,195456
gyógyszeres terápia alkalmazása	0,772816	0,243087
intézményen belüli elkülönítés	0,060127	0,735397
mozgásban való korlátozás	0,069015	0,802259
a beteg lekötözése szíjakkal	0,678853	-0,2813

Az ellátottak felügyeletének megoldottságát megvizsgáltuk a fenti faktorok viszonylatában is, hiszen egy-egy módszer alkalmazása nemcsak a szemlélettől, hanem a személyi feltételektől is függhet. Ebben az összefüggésben azt találtuk, hogy az 1. faktor intézményeiben (ahol inkább választják a pszichés nyugtatást, illetve a gyógyszeres terápiát, ugyanakkor itt fordul elő a leszíjazás is) a folyamatos felügyeletet ritkán, illetve nem mindig tudják megoldani. Ugyanakkor a 2. faktorba került intézményekben (ahol inkább az elkülönítést, a mozgásban való korlátozás enyhébb formáit alkalmazzák) általában, illetve mindig megoldják a veszélyeztető állapotban lévő gondozottak felügyeletét.

34. sz. táblázat

A folyamatos felügyelet biztosítása mennyire okoz problémát?	1. faktor átlaga	2. faktor átlaga
soha nem tudják kielégítően megoldani	-0,12382	-0,41771
ritkán tudják megoldani	0,57274	-0,09196
nem mindig tudják megoldani	0,16148	-0,16488
általában megoldják	-0,08053	0,34760

mindig meg tudják oldani	0,02661	0,11542
--------------------------	---------	----------------

Szexualitás

Feltettünk néhány olyan kérdést, amelyek a szexualitással és a fogamzásgátlással kapcsolatosak.

Adataink szerint a válaszoló intézményekben nem fordult elő abortusz. Fogamzásgátlással kapcsolatos felvilágosítást 33 intézményben (68,8%-ban) végeznek. Az esetek többségében nincs lehetőség óvszervásárlásra, s ennél is kevesebb intézményben biztosítanak ingyenes óvszert. Nagyobb arányban bevált szokásnak tűnik, hogy ingyenesen juttatják az ellátottakat fogamzásgátló tablettához (intézmények 25%-a), illetve felírják a fogamzásgátlót (intézmények 62,5%-a). Gyakran, az intézmények 52,1%-ában biztosítják védőhurok felhelyezését.

35. sz. táblázat

A fogamzásgátlás intézmény által biztosított lehetőségei

	biztosítja	
	Intézmények száma	%
felvilágosítás (fogamzásgátlási módszer)	33	68,8
óvszervásárlási lehetőség	6	12,8
ingyenes óvszer biztosítása	2	4,2
ingyenes fogamzásgátló tabletta	12	25
fogamzásgátló tabletta felírása igény szerint	30	62,5
esemény utáni ingyenes tabletta	-	-
esemény utáni tabletta felírása igény szerint	3	6,3
védőhurok felhelyezése	25	52,1
sterilizáció	3	6,3
egyéb módszerek	3	6,8

A szexuális élet folytatásához természetesen hozzátartozik kulturált feltételeinek megteremtése. Egyik ilyen intézményi lehetőség az intimszoba biztosítása.

Intimszoba 23 (43,4%) intézményben található, 21 intézményben 1 db, 1 intézményben 2 db, illetve egy intézményben 3 db. Az alapterületük 6nm-től 26 nm-ig terjed. Az intimszoba igénybevétele 18 intézmény esetében nincs időhöz kötve, azaz a nap bármely szakában igénybe vehetik a lakók, 5 intézmény esetében azonban csak napközben.

Az igénybevétel 17 intézményben nem történhet intim módon, mivel a kulcsot a nővérszobából kell elkérni.

Érdekes összevetni, hogy hány intézményben találunk olyan szobákat, melyekben házaspárok, élettársak laknak, s hány intézményben van intimszoba. 13 intézmény esetében az intimszobákon kívül házaspárok, élettársak által lakott szobák is találhatók. További 15 intézmény lehetőséget ad a pároknak az együttélésre, ám intimszobával nem rendelkeznek. Intézménylátogatásaink során gyakorta találkoztunk olyan esettel, hogy bár az intézményben nincs lehetőség intimszoba kialakítására, törekszenek arra, hogy a házastársakat, élettársakat (gyakorta intézményben létrejött kapcsolatáról van szó) közös szobában helyezték el.

Adatokat gyűjtöttünk arról is, vajon az intézményekben dolgozó szakemberek hogyan vélekednek a gondozottak szexuális életének lehetőségeiről, illetve hogyan viszonyulnak szexuális viselkedésükhöz.

Az intézmények 42,31%-áról gondolják azt a munkatársak, hogy a feltételek nem, vagy egyáltalán nem adták az intim, higiénikus szexuális élethez. Többnyire megfelelőnek 8 intézményt tartottak (15,38%). Megfelelőnek és minden feltételt kielégítőnek az intézmények 42,3%-át tekintették a bennük dolgozók. Láthatjuk, hogy ugyanakkora arányban ítélték intézményüket e szempontból megfelelőnek, illetve nem megfelelőnek a válaszadók.

Az intézményekben dolgozóknak a gondozottak szexuális életével kapcsolatos attitűdjéről, valamint ennek az intézményben megteremtett körülményekkel való összefüggéséről a 36. és 37. sz. táblázat ad tájékoztatást.

36. sz. táblázat

Az intézmény dolgozói számára mennyire zavaró a gondozottak szexuális élete?

	nagyon zavaró	zavaró	közömbös	nem zavaró	összesen
összesen	5	4	15	27	51
%	9,8	7,84	29,41	52,9	100

37. sz. táblázat

Az intim, higiénikus szexuális élet feltételei milyen mértékben adottak?		Mennyire zavarja a gondozottak szexuális élete?			
		nagyon zavarja	közömbös	nem zavarja	összesen
rosszak	Intézmények száma	8	8	5	21
	%	15,7	15,7	9,8	41,2
többé-kevésbé megfelelőek	Intézmények száma	-	4,0	4,0	8,0
	%	-	7,8	7,8	15,7
megfelelőek	Intézmények száma	1,0	3,0	18,0	22,0
	%	2,0	5,9	35,3	43,1
összesen	Intézmények száma	9,0	15,0	27,0	51,0
	%	17,6	29,4	52,9	100,0

A szakemberek véleménye az ápolást, gondozást nyújtó intézményekről

A kérdőívet kitöltő szakemberek személyes véleményére vonatkozóan is tettünk fel kérdéseket.

Az ápolást, gondozást nyújtó magyarországi intézmények színvonalát a válaszolók 9,8%-a (5 válaszadó) tartotta nem megfelelőnek, 74,5%-a (38 válaszadó) többnyire megfelelőnek, 15,7%-a

(8 válaszadó) megfelelőnek. Ugyanezt a kérdést saját intézményükre vonatkoztatva a következőképpen értékelték: nem megfelelőnek ítélte 3,87% (2 válaszadó), többnyire megfelelőnek 38,5% (20 válaszadó), megfelelőnek 53,8% (26 válaszadó), maradéktalanul megfelelőnek 3, 8% (2 válaszadó).

Az országos állapotokra vonatkozó kérdésre adott válaszok egyrészt -feltételezhetően- valós információkon, ismereteken alapulnak, másrészt egyfajta attribúciós lehetőséget adnak: a szakemberek hogyan viszonyítják, helyezik el saját intézményüket az ellátórendszerben. Ennek tükrében azt mondhatjuk, hogy az ápolást, gondozást nyújtó intézmények színvonalára vonatkozó kérdésekben a “más” (Magyarország többi intézménye) intézményekre vonatkozó megítélés gyakran eltér a saját intézmény megítélésétől. Az intézmények színvonalának megítélését tekintve a válaszok között legalacsonyabb arányban a “nem megfelelő” minősítés országosan is és a saját intézményre vonatkoztatva is a legalacsonyabb arányban fordul elő, ugyanakkor a magyarországi, azaz a “többi” intézmény esetében az arány magasabb, mint a saját intézményében. A “többnyire megfelelő” minősítés aránya a “más” intézmények és a saját intézmény esetében jelentősen eltér: a “más” intézmények esetében közel kétszeres. “Megfelelő” színvonalúnak ugyanakkor a válaszadók saját intézményüket 38,1%-kal magasabb arányban jelölik, mint a többi intézményt.

A magyarországi állapotokhoz képest saját intézményét a válaszadók 41,1%-a ítélte alacsonyabb, 13, 8%-a magasabb, és 45,1%-a hasonló színvonalúnak.

Az ország ápolást, gondozást nyújtó intézményeinek kapacitására vonatkozó kérdés válaszai a következőképpen alakultak: 59,6% (31 válaszadó) nem megfelelőnek ítélte, 30,8% (16 válaszadó) többnyire megfelelőnek, 9, 6% (5 válaszadó) megfelelőnek.

Az intézmények differenciáltságára vonatkozóan a következő eredményeket kaptuk: 63, 5% (33 válaszadó) tartja nem megfelelőnek, 30, 8% (16 válaszadó) többnyire megfelelőnek, 5, 8% (3 válaszadó) megfelelőnek.

A kérdőív kitöltőjének a kérdőív következő szakaszában 1-től 5-ig terjedő skálán értékelnie kellett először azt, hogy véleménye szerint a pszichiátriai betegek szociális ellátása területén általában (azaz Magyarország intézményeiben), illetve a saját intézményében milyen mértékben jelentenek problémát a következők:

- finanszírozás
- jogszabályi előírások
- társadalmi előítéletek
- személyzeti kérdések
- az intézményrendszer hiányosságai
- ellátottakkal való együttműködés
- ellátottak családjával való együttműködés
- gondnokkal való együttműködés.

A kérdések elemzését faktoranalízissel végeztük. Az általános, Magyarország egészére vonatkozó kérdések négy faktorba rendeződtek. A faktorok alapján azt mondhatjuk, hogy vannak összetartozó problémátípusok, melyek együttes választása jellemző az intézményekre. Láthatjuk, hogy milyen jellegű problémák kerülnek egy csoportba, azaz a válaszadók értékelésükben melyeket jelölik meg súlyosabbnak. Ez a struktúra jól jellemezhető rajzolatot ad. Ebben az esetben négyféle problémamegjelölő "stratégia" mutatkozik. A négy faktor összességében az esetek 74,96%-ára ad magyarázatot. A faktorokat a következő módon definiálhatjuk.

1. faktor: a válaszadók 25,25%-át tartalmazza. Ide azok kerültek, akik magasra értékelték a finanszírozás, a társadalmi előítéletek és az intézményrendszer hiányosságainak problémáját. Ezek mindegyike az intézményen "kívüli" társadalmi, igazgatási probléma. A csoportba olyanok tartozhatnak, akik komplexnek, több tényezősnek/dimenziósnek gondolják a felmerülő problémák gyökerét.
2. faktor: a válaszadók 19,13%-át tartalmazza, azokat, akik elsősorban a családdal és a gondnokokkal tartott kapcsolatok problematikáját emelik ki. Ez a csoport leginkább a kommunikációs problémákat, személyes kapcsolatokat és az együttműködés hiányosságait érzi megterhelőnek.

3. faktor: ide a válaszadók 16,35%-a tartozik. Ők azok, akik szerint a problémák főként az intézményben dolgozókkal és az ellátottakkal kapcsolatosak. Ez a két csoport az intézményen belül található, tehát a probléma lokális, külső tényezőktől elszigetelt.
4. faktor: a válaszadók 14,24%-át tartalmazza, akik mindössze egyetlen tényezőt jelöltek meg, a jogszabályi előírások problémáit.

38. sz. táblázat

A pszichiátriai betegek ellátása területén jelentkező problémák faktor szerkezete

Általában milyen mértékben jelent problémát...	1	2	3	4
a finanszírozás?	0, 7370	-0, 1886	0, 2401	0, 0475
a jogszabályi előírások?	0, 1067	0, 0062	0, 0361	0, 9487
a társadalmi előítéletek?	0, 7686	0, 2051	0, 0600	-0, 0102
A személyzeti, munkaerő problémák?	0, 3895	-0, 1105	0, 7229	0, 1408
az intézményrendszer hiányosságai?	0, 8059	0, 1717	-0, 1965	0, 1172
az ellátottakkal való együttműködés?	-0, 1677	0, 2084	0, 8038	-0, 0433
az ellátottak családjával való együttműködés?	0, 2121	0, 8292	-0, 0489	-0, 3165
a gondnokokkal való együttműködés?	-0, 0165	0, 8238	0, 1892	0, 3193

A kérdőívek kitöltőit megkérdeztük arról: *mit gondolnak, egyes csoportok hogyan ítélik meg a pszichiátriai betegek ápolást, gondozást nyújtó intézményeit?* A nyilatkozó munkatársak véleménye szerint azok az emberek, akik semmilyen formában nem érintettek, nincs kapcsolatuk pszichiátriai ápolást, gondozást nyújtó intézménnyel, sokkal rosszabbnak ítélik az ellátást, mint azok, akiknek valamilyen kapcsolódási felületük van. A kérdőívek kitöltőinek 38%-a (18 válaszadó) gondolja úgy, hogy az ebbe a körbe tartozók rossznak tartják az ellátást, s csak 17%-uk (9 válaszadó) szerint feltételezhető, hogy jónak ítélik. A lakók és családtagjaik, gondnokaik értékelését lényegesen pozitívabbnak gondolják: a lakók részéről feltételezett jó megítélés 53,9%-os (28 válaszadó), míg a családtagok, gondnokok részéről feltételezett 62,2%-os (33 válaszadó). És – talán nem meglepő módon – válaszadóink az intézményi dolgozók és a fenntartók véleményét ítélik legkedvezőbbnek, a pozitív irányú válaszok mindkét csoportra vonatkozóan legalább 10%-kal meghaladják az előzőekét, 73% felett vannak.

39. sz. táblázat

Véleménye szerint milyen a megítélése a pszichiátriai betegek ápolást, gondozást nyújtó intézményeinek?

		Nagyon rossznak ítélik	Kevésbé rossznak ítélik	Jónak ítélik	összesen
Olyan emberek körében, akik nem érintettek	Válaszok száma	18	26	9	53
	%	34	49,1	17	100
A lakók körében	Válaszok száma	6	18	28	52
	%	11,5	34,6	53,9	100
A lakók családtagjai, gondnokai körében	Válaszok száma	4	16	33	53
	%	7,6	30,2	62,2	100
A dolgozók körében	Válaszok száma	3	11	39	53
	%	5,7	20,8	73,6	100
A fenntartó szerint	Válaszok száma	3	11	38	52
	%	5,8	21,2	73,1	100

Főbb megállapítások

Kutatásunk elsődleges célja a pszichiátriai ápolást, gondozást nyújtó intézmények működésének, jogszabályi megfelelésének vizsgálata volt. Legfőképp a személyzeti kérdésekre, tárgyi feltételekre és az intézmények szolgáltatásaira koncentrálva, valamint a működés diszfunkcióinak feltárására vállalkoztunk.

Természetesen a felmerült témák teljes körű vizsgálatára nem kerülhetett sor, hiszen az a kérdőíves módszer lehetőségeinek kereteit jóval felülmúlta volna. Így az általunk meghatározónak tartott elemeket emeltük ki.

A *személyzeti kérdéseket* illetően a jogszabálynak teljes mértékig megfelelően működő intézmények száma 14, azaz az intézmények 26, 4%-a. Közel 60%-uk egy vagy két szempont szerint nem felel meg az előírásoknak. Vizsgált szempontjaink a következők voltak: az intézményvezetők, orvosok, ápoló személyzet, szociális, mentálhigiénés munkatársak létszámának, végzettségének illetve eltöltött munkaórájának jogszabályi megfeleltetése volt.

A vizsgálatunk tárgyát képező momentumok között több ponton kiemelkedően magas volt a jogszabálynak megfelelő működés. Ezt természetesen üdvözlendőnek tekintjük. Ugyanakkor találkoztunk olyan esetekkel, ahol a megfelelés és a valóságban megjelenő működés, működtetés lehetőségei kisebb fenntartással kezelhetők, s ezt igyekszünk is szemléltetni a továbbiakban. Erre példaként személyzeti kérdések tárgyalásánál a következőt említhetjük: az intézmények közel 70%-a orvosok tekintetében maximálisan megfelelnek az előírásoknak. Ugyanakkor adataink alapján azt láttuk, hogy pszichiáter orvos munkaidejéből egy ellátottra hetente átlagosan körülbelül négy perc jut. Azért emeltük ki e problémát, mivel pszichiátriai intézményekről gondolkozunk. Feltételezhetjük, hogy ez az időmennyiség nem esik egybe a szükségletekkel.

Ha működési engedélyek tekintetében is vetünk egy pillantást a munkatársak jogszabályi megfelelésére, azt láthatjuk, hogy 13 olyan végleges működési engedéllyel rendelkező intézmény van, ahol a fent említett munkatársi megfelelésben hiányosságok jelentkeztek. (Megemlítjük, hogy a mintában szereplő intézmények közül 20 rendelkezik végleges működési engedéllyel.)

A *szolgáltatások* viszonylatában azt vizsgáltuk, hogy van-e lehetőségük a gondozottaknak fizikai, szellemi/szabadidős, illetve munka tevékenység végzésére. Mindhárom tevékenység a válaszadó intézmények 77,4%-ában, azaz 41 intézményben elérhető. Az esetek 15%-ában, azaz 8 intézményben egy tevékenységi forma hiányzik. Két-két olyan válaszadó intézmény volt, ahol két, vagy mindhárom foglalkozási típus hiányzik.

Itt is viszonylag magas megfelelési arányokkal találkozhatunk. Ugyanakkor tudjuk, hogy az intézmények 50%-ában havi két, vagy annál kevesebb szellemi szabadidős foglalkozásra van lehetőség. A fizikai tevékenységek esetében az eredmény még inkább lesújtó. Szintén az

intézmények 50%-ában havonta egy vagy annál is kevesebb alkalom adódik fizikai tevékenység végzésére.

A jogszabályi megfelelések és az intézmények működési engedélye között jelentős negatív értelmű összefüggést nem találtunk. Mindössze 4 olyan intézmény volt a válaszadók között, amelyek működési engedélye végleges, de egy vagy több tevékenységi típus hiányzik.

A *tárgyi feltételekre* vonatkozóan megvizsgáltuk az egy főre jutó lakó alapterületet, az egy szobára jutó ellátottak számát, a mellékhelyiségek, tisztálkodásra alkalmas helyiségek számát. Megnéztük, hogy van-e egészségügyi, mentálhigiénés ellátásra szolgáló helyiség, illetve van-e ebédlő, közösségi helyiség.

Mindezekre vonatkozó jogszabályi feltételeknek 2 intézmény felel meg. Egy vagy két feltételnek 19 intézmény nem tud eleget tenni (36,5%). Az intézmények 30%-a négy vagy több feltételnek nem felel meg.

Végleges működési engedéllyel 19 olyan intézmény rendelkezik a válaszadók között, amelyek legalább egy tárgyi jogszabályi feltételnek nem tesznek eleget. Ez az intézmények 36,5%-át érinti.

Ha a személyi, szolgáltatásbeli, tárgyi feltételek jogszabályi megfelelését együttesen megvizsgáljuk, 12 olyan intézményt találtunk (az összes intézmény 22,6%-a), amely legfeljebb egy feltételben nem felelt meg az előírásoknak. Reméltük, hogy ezek a kvázi „jól működő” intézmények valamilyen tulajdonságukban, esetleg tulajdonságaikban konzisztens csoportot alkotnak. Ezzel szemben egyetlen ilyen vezértengelyt sem találtunk. Azok az intézmények, amelyek működése a jogszabály alapján megfelelő, nem tipizálhatók. Teljesen esetleges, hogy az intézmény hol, milyen szervezeti formában működik, milyen létszámú gondozottat lát el, mikor nyitották meg, vagy működik-e az ápolást, gondozást nyújtó részleg mellett másokat ellátó részleg is.

Az adatfelvétel időszakában a pszichiátriai ápolást, gondozást nyújtó intézményekben 7203 férőhelyet találtunk a működési engedélyek alapján, amelyek kifejezetten ápolást, gondozást igénylő ellátottak számára tartanak fent. (Ui. az intézmények 55%-ának működési engedélyében más jellegű problémával rendelkező emberek számára fenntartott férőhelyek is szerepelnek, mint például fogyatékos emberek, hajléktalanok, szenvedélybetegek, vagy idősök gondozására.) Ugyanakkor a valójában ellátott pszichiátriai gondozottak száma, akik ápolás, gondozásban részesülnek, ennél közel 3%-kal magasabb.

A férőhely-szükséglettel kapcsolatban kiemeljük, hogy a várakozók száma alapján közel 25%-kal több férőhelyre lenne szükség, mint amennyi jelenleg rendelkezésre áll. Ezt az adatot érdemes összevetni azzal, hogy a szakemberek véleménye szerint a jelenleg ápolást, gondozást nyújtó férőhelyeken az ellátottak 31%-a (2349 fő) nem a megfelelő ellátásban részesül. A szakemberek magas arányban emelték ki a pszichiátriai ellátás más formáinak szükségességét (lakóotthonok, rehabilitációs intézmények, nappali ellátást nyújtó intézmények), aminek hiányában, nem kielégítő számossága miatt az ápolást, gondozást nyújtó intézmények töltik be szerepüket, diszfunkcionálisan. Másrészt felhívták a figyelmet arra, hogy azok között, akik megítélésük szerint nem megfelelő ellátásban részesülnek, magas arányban szerepelnek (15-20%) olyanok, akiknek nem a pszichiátriai ellátórendszer, hanem a fogyatékos emberek, idősök, szenvedélybetegek számára működtetett intézmények nyújthatnának adekvát ellátást.

Ezt a gondolatsort összefoglalva azt láthatjuk, hogy a nem megfelelő ellátásban részesülők aránya közelít a várakozók arányához, az ellátás diszfunkciója pedig a pszichiátriai rendszer hiányosságaiból, kiépítetlenségéből, illetve az ellátórendszerek közötti összemosódásból adódik.

